

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Πειραιά
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**“Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και
Αυτοδιοίκηση”**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ:

**“Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη
διαμόρφωση του Τουρισμού στην Περιφερειακή
Ενότητα Δράμας”**

Στοιχεία Φοιτήτριας: Μαρία Τάσσου Α.Μ. :3033201605325
Ονοματεπώνυμο Επιβλέποντα Καθηγητή: Γεώργιος Γαλανός

Κόρινθος, Οκτώβριος 2017

University of Peloponnese
Department of Political Studies and International Relations
Democritus University of Thrace
Department of Economics
Aristotle University of Thessaloniki
Department of Economics
University of Piraeus
Department of Business Administration

**Interuniversity Interdepartmental
Master Program in
“Local and Regional Government and Development”**

POSTGRADUATE DISSERTATION:

“The role of the Local Government in the tourism
configuration of Drama' s Prefectural Region”

Student: Maria Tassou

Corinth, October 2017

Στην οικογένειά μου
που στηρίζει πάντα,
με περίσσια αγάπη,
όλες τις επιλογές μου..

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω, πρώτα απ' όλους, τον επιβλέποντα καθηγητή της Μεταπτυχιακής Διατριβής μου κύριο Γεώργιο Γαλανό. Καταρχάς, τον ευχαριστώ ιδιαίτερα για την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Τον ευχαριστώ για την άριστη συνεργασία μας και για την πολύτιμη και απαραίτητη καθοδήγησή του στην υλοποίηση της προσπάθειάς μου.

Ευχαριστώ όλους όσους συμμετείχαν με πραγματική προθυμία στο ερευνητικό μέρος της διατριβής και συνέβαλαν στη σύνταξη αυτής, συμμετέχοντας ως ερωτώμενοι στην ποιοτική έρευνα.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου και τους συμφοιτητές μου, που σ' αυτό το ταξίδι της ζωής μου βρέθηκαν ως συνεπιβάτες και μοιραστήκαμε μαζί όμορφες και δύσκολες στιγμές.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα τρία μου παιδιά, Μιχαήλ, Ελισάβετ και Ανέστη, που αποτελούν πηγή ζωής για μένα και που μοιράστηκαν μαζί μου τη χαρά μου, τον ενθουσιασμό μου, καθώς και τις δυσκολίες των Μεταπτυχιακών σπουδών. Τους ευχαριστώ γιατί βρίσκονται πάντα δίπλα μου και στηρίζουν κάθε μου προσπάθεια.

Περίληψη

Η Μεταπτυχιακή διατριβή που παρουσιάζεται συνοπτικά στις επόμενες σελίδες υλοποιήθηκε με σκοπό να καλύψει τις απαιτήσεις του Διαπανεπιστημιακού Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο “Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση”. Το ενδιαφέρον της ερευνήτριας για τον τόπο καταγωγής και διαμονής της, αποτέλεσε την κινητήρια δύναμη για την ενασχόλησή της με θέματα τουριστικής ανάπτυξης. Στην παρούσα διατριβή υλοποιείται μία προσπάθεια, ώστε να καταγραφεί ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας στη διαμόρφωση της τουριστικής ανάπτυξης. Επίσης διερευνάται η αποδοτικότητα των προσπαθειών που πιθανώς να έχουν πραγματοποιηθεί.

Επιγραμματικά αναφέρεται πως η διατριβή δομείται σε έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, πέραν της εισαγωγής, κρίθηκε σκόπιμο να καταγραφούν οι έννοιες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, του Τουρισμού και των διαφόρων μορφών του, καθώς και του τουριστικού προϊόντος. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον Τουρισμό καθώς και το αντίθετο, ενώ επιπλέον γίνεται αναφορά στον Τουριστικό Στρατηγικό Σχεδιασμό. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται περιγραφή της περιοχής έρευνας και στο τέταρτο κεφάλαιο διατυπώνεται αναλυτικά η ερευνητική μέθοδος. Στο πέμπτο κεφάλαιο καταγράφεται η ανάλυση και τα συμπεράσματα των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα καταληκτικά συμπεράσματα της έρευνας.

Λέξεις κλειδιά: Τοπική Αυτοδιοίκηση, Περιφερειακή Ενότητα, Τουρισμός, Εναλλακτικός Τουρισμός, Τουριστικό Προϊόν, Τουριστικός Στρατηγικός Σχεδιασμός

Summary

The postgraduate dissertation presented in the following pages has been written with the aim of meeting the requirements of the Inter-university, Departmental Program of Postgraduate Studies, under the title "Local and Prefectural Development and Governance". The personal interest of the scholar in her place of origin and living, has been the driving force for her involvement with matters of tourism development. The current thesis is an endeavour of describing the role of the Local Government of the Prefecture of Drama in designing a tourism policy, notwithstanding assessing the effectiveness of the relevant efforts already undertaken.

In a nutshell, the current thesis is comprised by six chapters: In the first chapter - excluding the introduction- the concepts of Local Government, Tourism and its various types, as well as, the Tourist Product, are defined. The next chapter, includes a presentation of the role of the Local Government in Tourism (and vice versa), whilst there is also a reference in Strategic Tourism Planning. In the third chapter the research area is described, while in the fourth one, an analysis of the research methodology followed. The fifth chapter, analyses the outcome and conclusions of the research, whereas the sixth one includes the resolution of the research.

Key words: Local Government, Prefectural Region, Tourism, Alternative Tourism, Tourism Product, Strategic Tourism Planning

Περιεχόμενα

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο</u>: Η διάρθρωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα και η έννοια του Τουρισμού.....	1
1.1 Εισαγωγή.....	1
1.2 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα.....	2
1.3 Τουρισμός και Τουριστικό Προϊόν.....	4
1.4 Βιώσιμος και Εναλλακτικός Τουρισμός.....	15
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο</u>: Τοπική Αυτοδιοίκηση και Τουρισμός.....	9
2.1 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον Τουρισμό.....	9
2.2 Η επίδραση του Τουρισμού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.....	12
2.3 Τουριστικός Στρατηγικός Σχεδιασμός 2014-2021.....	14
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο</u>: Περιοχή Έρευνας και Τουριστικοί Πόροι.....	16
3.1 Η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας.....	16
3.2 Οι πόροι της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας που δημιουργούν ευκαιρίες για Τουριστική Ανάπτυξη.....	17
3.3 Η διαίρεση των αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας και των Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας.....	16
3.4 Στρατηγικός Σχεδιασμός της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας στα πλαίσια του Στρατηγικού Σχεδιασμού Τουρισμού 2014-2020.....	19
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο</u>: Ερευνητική Μεθοδολογία.....	22
4.1 Ο Σκοπός της Έρευνας.....	22
4.2 Μεθοδολογία Έρευνας.....	22
4.3 Ερευνητικός Σχεδιασμός.....	24
4.4 Επιλογή Δείγματος και Μέγεθος Πληθυσμού.....	25
4.5 Αξιοπιστία Ποιοτικής Έρευνας.....	28
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο</u>: Ανάλυση και παρουσίαση αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας.....	30
5.1 Ανάλυση Ποιοτικής Έρευνας.....	30
5.2 Συμπεράσματα Έρευνας.....	35
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο</u>: Καταληκτικά Συμπεράσματα.....	38
6.1 Συμπεράσματα.....	38
Βιβλιογραφία.....	42
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	48

Παράρτημα Α.....	49
-------------------------	-----------

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1.1: Διοικητική Οργάνωση της Ελλάδας.....	3
Εικόνα 2.1: Η περιφερειακή Ενότητα Δράμας και η γεωγραφική της θέση στην Ελλάδα.....	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η διάρθρωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα και η έννοια του Τουρισμού

1.1 Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή όπου η οικονομική κρίση έχει καταφέρει να δυσκολέψει το μέλλον πολλών χωρών, η ανάπτυξη του τουρισμού φαντάζει ως μία σημαντική διέξοδος. Δεν είναι τυχαίο πως ο τουρισμός αναφέρεται ως η σημαντικότερη βιομηχανία που μπορεί να αναπτύξει την χώρα μας. Οι κυβερνήσεις εκμεταλλεζόμενες τη δυναμική του τουρισμού καλούνται να αναπτύξουν στρατηγικά σχέδια διαχείρισης για την ανάπτυξη, την εξέλιξη και την βιωσιμότητά του. Στο πλαίσιο αυτό, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι οι φορείς που καλούνται να αναγνωρίσουν τους τουριστικούς πόρους και την δυναμική της περιοχής ευθύνης τους και να τα μεταφέρουν στην κεντρική κυβέρνηση, με σκοπό ο εθνικός τουριστικός σχεδιασμός να συμπεριλαμβάνει την ανάπτυξη και των δικών τους περιοχών σε ένα διευρυμένο τουριστικό πλαίσιο.

Ο τουρισμός, αρχικά παρουσιάστηκε ως ένα όργανο για την ανεύρεση νέων θέσεων εργασίας, τη μείωση της φτώχειας και την επίτευξη της ανθρώπινης βιωσιμότητας. Στη σημερινή εποχή όμως προωθεί την επικοινωνία των ανθρώπων και των ανθρώπινων σχέσεων σε παγκόσμιο επίπεδο και παράλληλα δίνει τη δυνατότητα για την προώθηση των τοπικών εθίμων, τεχνών και παραδόσεων του προορισμού. Επιπλέον, αποτελεί ένα σημαντικό τομέα της οικονομικής δραστηριότητας σε κάθε χώρα στην οποία αναπτύσσεται, με την αύξηση του συναλλάγματος, την παραγωγή επιπρόσθετου εισοδήματος και τη δημιουργία εργασιακών ευκαιριών. Επομένως είναι λογικό να θεωρείται σήμερα ως η σημαντικότερη και ταχύτερα αναπτυσσόμενη παγκόσμια βιομηχανία (Παππάς, 2011), αν και πολλές φορές επιφέρει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Μερικοί από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην τουριστική αυτή ανάπτυξη είναι η οικονομική ευμάρεια που διαθέτει ένα σημαντικό ποσοστό κατοίκων του πλανήτη μας, η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς και των μέσων ενημέρωσης. Βέβαια, η τουριστική βιομηχανία στηρίζεται στην εκμετάλλευση εύθραυστων πόρων όπως το φυσικό, πολιτιστικό, ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Μπορεί να συνεισφέρει

ουσιαστικά στην οικονομική άνθιση μιας περιοχής, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και εισροή συναλλάγματος, αποτελεί όμως και παράγοντα περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιβαρύνσεων που συχνά εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού τουρισμού (Ταμουτσέλη, 2009). Επομένως, κρίνεται απαραίτητη η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, που θα αναδεικνύουν τον τόπο, αλλά συγχρόνως θα διαφυλάσσουν και το περιβάλλον, δημιουργώντας τις καλύτερες προϋποθέσεις για μελλοντική κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική και περιβαλλοντική ανάπτυξη και διατήρηση.

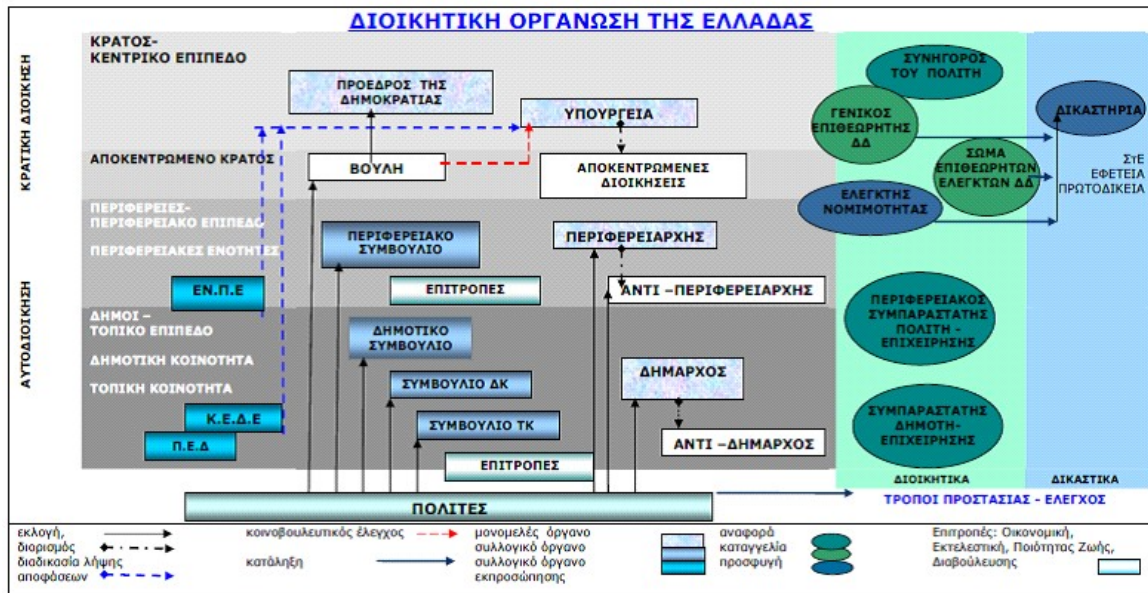
Εν κατακλείδι, η κάθε Τοπική Αυτοδιοίκηση, εκτός από τη μεταφορά πληροφοριών προς την κυβέρνηση, καλείται να μεριμνά για το μέλλον της περιοχής της, να διατηρεί αναλλοίωτο το περιβάλλον και ταυτόχρονα να προβάλλει τον τόπο εμπέλειάς της με σκοπό να συμβάλει στην κοινωνική ευημερία, με μια υγιή οικονομική ανάπτυξη που μπορεί να αναδυθεί μέσα από τον βιώσιμο τουρισμό, όπως επιβάλλουν πλέον οι παγκόσμιες στρατηγικές τουρισμού.

1.2 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα

Το σύστημα της διοικητικής οργάνωσης της Ελλάδας προσδιορίζεται από το Σύνταγμα και τους νόμους του κράτους, οι οποίοι ορίζουν ότι η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων ανήκει στους οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού (Ψυχάρης και Σιμάτου, 2003). Η δομή αυτής της οργάνωσης τα τελευταία έτη διαμορφώθηκε ουσιαστικά με στόχο η Τοπική Αυτοδιοίκηση να καταστεί περισσότερο αποδοτική, αποτελεσματική, λειτουργική, διαφανής και υπεύθυνη, τόσο ως προς τη λειτουργία της όσο και ως προς τις υπηρεσίες που παρέχει στους πολίτες (Ξυλά-Παττακού, 2012). Η τρέχουσα διοικητική διαίρεση της Ελλάδας διαμορφώθηκε με τον Νόμο 3852/2010, γνωστότερο ως Πρόγραμμα “Καλλικράτης”, το οποίο βρίσκεται πλέον σε ισχύ από την 1^η Ιανουαρίου του 2011. Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η οργανωτική και επιχειρησιακή ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσα από τη συνένωση των Δήμων και τη διαμόρφωση των Περιφερειών (Ζυγούρης κ.ά., 2014). Σύμφωνα με αυτήν, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού ανασυγκροτήθηκαν χωρικά και πληθυσμιακά σε μεγαλύτερες γεωγραφικές μονάδες, με τη συνένωση δήμων και κοινοτήτων και νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων, αντίστοιχα. Η Ελλάδα διαιρείται πλέον σε 325 Δήμους, 13 Περιφέρειες και 7 Αποκεντρωμένες Διοικήσεις.

Εικόνα 1.1:

Διοικητική Οργάνωση της Ελλάδας

Πηγή: Ξυλά-Παττακού, 2012

Οι Δήμοι είναι αυτοδιοικούμενα κατά τόπο νομικά πρόσωπα και αποτελούν τον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης. Υπέρ των Δήμων συντρέχει το τεκμήριο διοίκησης των τοπικών υποθέσεων (Ξυλά-Παττακού, 2012). Μέσα από τις αρμοδιότητες των Δήμων παρέχεται μία πληθώρα υπηρεσιών προς όφελος του κοινωνικού τοπικού συνόλου. Πέρα από τη διασφάλιση της ποιότητας ζωής, την εύρυθμη λειτουργία των πόλεων και των οικισμών, την εξυπηρέτηση των πολιτών, την κοινωνική προστασία και αλληλεγγύη, την παιδεία, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό, την αγροτική-κτηνοτροφική-αλιευτική ανάπτυξη και των λοιπών αρμοδιοτήτων, όπως έχουν κατοχυρωθεί νομικά, είναι υπεύθυνοι και για την ανάπτυξη της περιοχής τους (www.ypes.gr).

Οι Περιφέρειες είναι αυτοδιοικούμενα κατά τόπο νομικά πρόσωπα και αποτελούν το δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης. Κάθε περιφέρεια εντός των γεωγραφικών της ορίων περιλαμβάνει περισσότερους του ενός νομούς. Κατά κανόνα, συγκροτούνται στα όρια των νομών και των πρώην νησιωτικών επαρχιών της χώρας περιφερειακές ενότητες, οι οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής αποκέντρωσης, καθώς σε αυτές εδρεύουν οι υπηρεσίες των πρώην νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων, συντελώντας στην απρόσκοπτη εξυπηρέτηση των πολιτών. Οι Περιφέρειες σχεδιάζουν, προγραμματίζουν και υλοποιούν πολιτικές σε

περιφερειακό επίπεδο στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής, λαμβάνοντας υπόψη τις εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές, ενώ οι περιφερειακές ενότητες δημιουργήθηκαν ως η συνέχεια του θεσμού των νομών της χώρας, με σκοπό να εξυπηρετούν πιο άμεσα το κοινωνικό σύνολο, για το σύνολο των αρμοδιοτήτων που κατοχυρώνονται στις Περιφέρειες (Ξυλά-Παττακού, 2012). Η ομαλή ανάπτυξη και εξέλιξη της χώρας επιβάλλει την άμεση συνεργασία ανάμεσα στους οργανισμούς πρώτου και δευτέρου βαθμού, ώστε η διάδραση της εξυπηρέτησης και των πληροφοριών να είναι ικανοποιητική και να μην εμποδίζεται η ανάπτυξη τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

1.3 Τουρισμός και Τουριστικό Προϊόν

Ο τουρισμός αποτελεί ένα ιδιαίτερο και σύνθετο φαινόμενο που προσέλκυσε το ενδιαφέρον διαφόρων επιστημών. Σε αυτές συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, η ψυχολογία, η παιδαγωγική, η κοινωνιολογία, η ανθρωπολογία, οι οικονομικές επιστήμες, η νομική, η γεωγραφία, η αρχιτεκτονική, η χωροταξία, η ιστορία, η φιλοσοφία, η οικολογία, οι πολιτικές επιστήμες, η βιολογία και η ιατρική. Κάθε μία από αυτές τις επιστήμες προσεγγίζει τον τουρισμό από τη δική της σκοπιά, γεγονός που δεν εξασφαλίζει μια ολοκληρωμένη άποψη για τον προσδιορισμό της έννοιας του τουρισμού (Κούτουλας, 2017). Επιπλέον, ο τουρισμός αποτελεί δραστηριότητα που σχετίζεται με πολλούς κλάδους της οικονομίας. Απαιτεί τη συμβολή οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών δεδομένων και αυτός είναι ο λόγος που τον χαρακτηρίζει έναν εξαιρετικά πολύπλευρο τομέα. Συνεπώς, ο ορισμός του τουρισμού παρουσιάζει επίμονες και σοβαρές δυσκολίες για το σύνολο των ερευνητών. Ο άυλος χαρακτήρας της τουριστικής βιομηχανίας καθιστά δύσκολη την εκτίμηση του αντίκτυπού της στην οικονομία, σε αντίθεση με άλλους κλάδους (dione.lib.unipi.gr). Ο τουρισμός είναι, χωρίς αμφιβολία, μία από τις πιο σημαντικές δυνάμεις που διαμορφώνουν τον κόσμο σήμερα. Ο όρος "Τουρισμός" περιλαμβάνει την προσωρινή μετακίνηση και διαμονή ενός ατόμου, εκτός του μόνιμου τόπου κατοικίας, για αναψυχή ή εργασία, προσφέροντας τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης με άλλα άτομα (Θεουλιάκης κ.ά., 2017).

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι ο τουρισμός αποτελεί δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου που περιλαμβάνει μία σειρά από αλληλοεξαρτώμενες διαδικασίες και δραστηριότητες που ορίζουν τις τρεις διαστάσεις του τουρισμού (Κομίλης, 2001):

- Παραγωγή, διανομή και κατανάλωση υπηρεσιών και αγαθών
- Αλληλεπίδραση, επικοινωνία, ανταλλαγή μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων με διαφορετικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά.
- Χρήση δημιουργίας φυσικών διαθέσιμων, ανθρωπογενών και οικολογικών πόρων.

Η έννοια του τουριστικού προϊόντος προσδίδει στην ουσία τον τουρισμό, όταν αυτός αναφέρεται ως ένα εμπορεύσιμο αγαθό που συμβάλλει οικονομικά στην εγχώρια αγορά. Το τουριστικό προϊόν ακολουθώντας την τάση της διεθνοποίησης των οικονομιών πήρε τα τελευταία χρόνια περισσότερο διεθνοποιημένο χαρακτήρα. Έτσι εισήλθαν στην αγορά, όπως παρουσιάζεται στην επόμενη ενότητα, νέα προϊόντα και νέοι τουριστικοί προορισμοί, οι οποίοι μέχρι πρόσφατα δεν είχαν προσελκύσει το ενδιαφέρον του κοινού (www.grhotels.gr).

1.4 Βιώσιμος και Εναλλακτικός Τουρισμός

Σήμερα η ανθρωπότητα εξελίσσεται μέσα σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από διαφορετικές ιδεολογίες, πολλές από τις οποίες οδηγούν τις δυνάμεις της αγοράς του κόσμου και παρακινούν σε αποφάσεις που έχουν να κάνουν με προσωπικές φιλοδοξίες και απτές ανάγκες. Αυτός ο τρόπος σκέψης διατηρείται εδώ και εκατοντάδες χρόνια με αποτέλεσμα να επιφέρει την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. Ένα παράδειγμα αποτελεί η αποδοτικότητα της παραγωγής, η οποία τις περισσότερες φορές επιτυγχάνεται εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, καταστρέφοντας τη βιοποικιλότητα και εμπλουτίζοντας με βλαβερές ουσίες τους υδροφόρους ορίζοντες. Παρότι σήμερα οι περιοχές φυσικής ομορφιάς βρίσκονται σε παρακμή λόγω της μακροχρόνιας κακής διαχείρισης, παρουσιάζουν αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον. Ο υπερκαταναλωτισμός που διακατέχει το σύγχρονο συμβατικό τουρισμό, έρχεται να αντικατασταθεί από το βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος επιδιώκει πέρα από την προστασία του περιβάλλοντος, την ανάδειξη και το σεβασμό ως προς την κουλτούρα και την οικονομία μιας περιοχής (Καρανικόλας, 2015). Ο βιώσιμος τουρισμός παρουσιάζεται ως μία εναλλακτική μορφή τουρισμού, η οποία αναπτύχθηκε έπειτα από την εισροή της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης

(Αυγερινού-Κολώνια κ.ά., 2012), σαν αποτέλεσμα της αντίληψης ότι ο τουριστικός τομέας ήταν ανάγκη να κατανοήσει το γεγονός ότι οι πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης ήταν άμεση υποχρέωση προς την κοινωνία και τις πολιτιστικές αξίες της (Καρανικόλας, 2015).

Συμπερασματικά, ο βιώσιμος τουρισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη διατήρηση του περιβάλλοντος, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Στο βιώσιμο τουρισμό δεν υπάρχουν όρια που δεν πρέπει να ξεπεραστούν από την τουριστική ανάπτυξη, αλλά μια συνεχής προσπάθεια βελτίωσης των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών της επιδόσεων. Ως βιώσιμος τουρισμός σε μία περιοχή θεωρείται οποιαδήποτε προσπάθεια απομάκρυνσης από το συμβατικό τουρισμό, ο οποίος στο σύνολο της βιβλιογραφίας παρουσιάζεται ως μη βιώσιμος, καθώς επιφέρει ουσιαστικά χαμηλές οικονομικές επιδόσεις, καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον με την ανεξέλεγκτη χρήση των φυσικών πόρων (Σπιλάνης και Βαγιάννη, 2017). Ο επικρατέστερος ορισμός για το βιώσιμο τουρισμό έχει αποδοθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών: *"Ο τουρισμός ο οποίος λαμβάνει πλήρως υπόψη του τις παρούσες και τις μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες, εκφράζοντας τις ανάγκες των επισκεπτών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και τις κοινωνίες υποδοχής τουριστών"* (Καρανικόλας, 2015). Ενώ, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού *"Η ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού ανταποκρίνεται στις ανάγκες του σύγχρονου τουρίστα και των τουριστικών περιοχών, ενώ συγχρόνως προστατεύει και εμπλουτίζει τις ευκαιρίες για τουρισμό στο μέλλον. Η ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού οδηγεί στη διαχείριση όλων των φυσικών πόρων με τρόπο που να ικανοποιεί τις οικονομικές, αισθητικές και κοινωνικές παραμέτρους και ανάγκες, και να διατηρεί την πολιτισμική ποικιλότητα, τις βασικές οικολογικές διαδικασίες, τη βιοποικιλότητα και τα συστήματα στήριξης της ζωής"* (Ταμουτσέλη, 2009).

Το σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού (μαζικός τουρισμός) έχει οδηγήσει σε υποβάθμιση του δομημένου φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Οι ορεινές περιοχές δεν έχουν ακόμα επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης και είναι σημαντικό να αναζητηθεί η διαφορετική μορφή ανάπτυξης του τουρισμού. Ήδη παρατηρείται αυξανόμενη τάση για διακοπές σε παρθένες περιοχές, ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικής αξίας, με έντονο το στοιχείο της

συμμετοχής, της ανακάλυψης και της επαφής με νέους πολιτισμούς (Θεουλιάκης κ.ά., 2017).

Ο εναλλακτικός τουρισμός εμφανίστηκε τις τελευταίες δεκαετίες με σκοπό να καλύψει τα κενά που υπήρχαν στην τουριστική βιομηχανία από τον μαζικό τουρισμό και ταυτόχρονα να δώσει απαντήσεις και λύσεις στα προβλήματα που δημιούργησε ο μαζικός τουρισμός στις εκάστοτε περιοχές (Θεοδωράκης, 2002). Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι η μετάβαση από την απλή προσφορά προϊόντων που συνηθίζονταν μέχρι σήμερα στο μαζικό τουρισμό. Δεν αποτελεί απλά ένα μοντέλο, αλλά η ύπαρξή του είναι πιο ουσιαστική, καθώς πέρα από ένα προϊόν που μπορεί να προσφέρει μία επιχείρηση, ενδιαφέρον παρουσιάζουν πλέον στο σύνολό τους οι υπηρεσίες που προσφέρονται, οι οποίες συμβάλλουν επιπρόσθετα στο τουριστικό προϊόν (Σκάγιαννης, 2004). Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν την νέα αναδυόμενη κατεύθυνση στην τουριστική αγορά, που προσφέρει στον σύγχρονο τουρίστα την ευκαιρία για διασκέδαση, αναψυχή και ταυτόχρονα την ενασχόλησή του με τα προσωπικά του ενδιαφέροντα. Ο εναλλακτικός τουρισμός, με την πληθώρα των διαφορετικών μορφών που προσφέρει, στοχεύει στην πλήρη ικανοποίηση των τουριστών, οι οποίοι αναζητούν έναν διαφορετικό τρόπο τουρισμού πέραν του μαζικού. Εκτός όμως από την ικανοποίηση που προσφέρει ο εναλλακτικός τουρισμός, συνδέεται άμεσα με την αναζήτηση νέων αξιών, διαφορετικών τρόπων ζωής και επιπλέον με τη βιώσιμη ανάπτυξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (Πολίτης, 2013).

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ερμηνεύονται από τα κίνητρα των ατόμων που σχετίζονται με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού και τον προσανατολισμό της τουριστικής κατανάλωσης σε περιβαλλοντικά προϊόντα. Ουσιαστικά, η ομάδα κινήτρων που προσδιορίζει τον τύπο του ταξιδιού και την καταναλωτική συμπεριφορά του τουρίστα καθορίζει και την επιλογή μίας ή περισσότερων ειδικών ή εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο συσχετισμός μεταξύ των τουριστικών προϊόντων του τόπου υποδοχής, καθώς και της τουριστικής οργάνωσης των ζωνών προέλευσης, της τμηματοποίησης της πελατείας και του προφίλ των τουριστών, αποδεικνύεται απαραίτητη όσον αφορά την ανάπτυξη και την εμπορικοποίηση αυτών των μορφών (Βαρβαρέσος, 2007). Τα κίνητρα που οδηγούν έναν τουρίστα στην αναζήτηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συνδέονται άμεσα με τα πρότυπα

της τουριστικής ανάπτυξης του προορισμού υποδοχής, τα οποία διαφέρουν ριζικά από αυτά που επιβάλει ο μαζικός τουρισμός. Αυτά τα κίνητρα σχετίζονται με την αυτονομία στο ταξίδι και είναι συνυφασμένα με (Προκοπίου κ.ά., 2017):

- Ενεργητικές διακοπές (δραστηριότητες όπως: περιπλάνηση, περίπατος, αναρρίχηση, τουρισμός περιπέτειας).
- Εξερεύνηση και επιθυμία επικοινωνίας με το τοπικό στοιχείο (ιστορικοί και αρχαιολογικοί χώροι, συναναστροφή με τους ντόπιους κατοίκους, το γηγενή πολιτισμό, τα ήθη και έθιμα).
- Εθελοντισμός (εθελοντική προσφορά υπηρεσιών σε αποστολές του εξωτερικού, προσφορά βοήθειας και ενίσχυσης των αναπτυσσόμενων περιοχών, συμμετοχή σε αρχαιολογικές ανασκαφές, εργασιακές κατασκηνώσεις και άλλα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Τουρισμός

2.1 Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον Τουρισμό

Ο Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων (Ν.3463/2006, άρθ.1) αναθέτει στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού αρμοδιότητες που αφορούν τόσο τη διοίκηση τοπικών υποθέσεων όσο και τη διοίκηση υποθέσεων που εντάσσονται στη σφαίρα κρατικών αρμοδιοτήτων σε τοπικό επίπεδο, των οποίων όμως η άσκηση έχει ανατεθεί από το κράτος στους δήμους και τις κοινότητες. Οι αρμοδιότητες των δήμων και κοινοτήτων κατανέμονται σε επτά τομείς (Μυλωνόπουλος και Μοίρα, 2011):

- ανάπτυξη,
- περιβάλλον,
- ποιότητα ζωής,
- απασχόληση,
- κοινωνική προστασία και αλληλεγγύη,
- παιδεία, πολιτισμός και αθλητισμός και
- πολιτική προστασία.

Στους τομείς αυτούς οι πρωτοβάθμιοι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης καλούνται να αναπτύξουν τη δράση τους. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που θέτει το άρθρο 75 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, περιλαμβάνεται και η τουριστική ανάπτυξη στα πλαίσια του τομέα ανάπτυξης, καταλαμβάνοντας μία από τις σημαντικότερες θέσεις ιδίως για τα δεδομένα της Ελλάδας, όπου λόγω της οικονομικής κρίσης τα τελευταία έτη ο τουρισμός αποτελεί τον τομέα που προσφέρει αισιοδοξία για το μέλλον της χώρας. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού, δημιουργώντας τις κατάλληλες υποδομές για την εφαρμογή του (Μυλωνόπουλος και Μοίρα, 2011).

Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τουριστική ανάπτυξη είναι καθοριστικός. Επομένως σε κάθε χώρα δημιουργείται ένα θεσμικό πλαίσιο που παρέχει τη δυνατότητα στην τοπική αυτοδιοίκηση να αξιοποιήσει τα γεωγραφικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της για την ανάπτυξη των κατάλληλων μορφών τουρισμού (Μυλωνόπουλος και Μοίρα, 2011). Η διαχείριση των πόρων από την

τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί σήμερα μια από τις σημαντικότερες ενέργειες στις οποίες μεταβαίνει με στόχο την τουριστική βιώσιμη ανάπτυξη που εξελίσσεται στα πρότυπα του σύγχρονου κόσμου, όπου απαιτείται μία ισορροπημένη προσέγγιση στον προγραμματισμό και την ανάπτυξη του τουρισμού, ώστε να επιτυγχάνεται η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον (Connell et al, 2009).

Το τουριστικό προϊόν είναι από τη φύση του πολυσύνθετο. Η ποιότητά του έχει σχέση με το επίπεδο της γενικότερης τουριστικής υποδομής του προορισμού. Επομένως οι δημόσιοι φορείς που παρέχουν κοινωφελείς υπηρεσίες και αποφασίζουν για τα δημόσια έργα που θα κατασκευαστούν αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος σε μία τουριστική περιοχή. Ένας προορισμός είναι ελκυστικός όχι μόνο από τις ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις αλλά συναρτάται και από την ποιότητα του περιβάλλοντα χώρου που εξασφαλίζεται από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση. Βασικό κομμάτι ευθύνης της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι οι υποδομές, τόσο σε κτιριακό επίπεδο όσο και στην παροχή υπηρεσιών (Ταρασλιάς, 2005).

Η ικανότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης και ιδίως των Δήμων να παράγουν περισσότερα τοπικά αγαθά τα οποία θα προσφέρονται στους τουρίστες, επηρεάζει την τουριστική ζήτηση, ενώ το τουριστικό προϊόν που προάγεται από τους τοπικούς φορείς διαμορφώνει τις μορφές τουρισμού που προσφέρονται στην περιοχή (Rigall-I-Torrent, 2008).

Οι κυβερνητικοί αντιπρόσωποι που εκπροσωπούν την τοπική κοινωνία και εντάσσονται στην τοπική αυτοδιοίκηση, έχουν τη δυνατότητα να γνωρίζουν τη φυσιολογία της περιοχής καλύτερα από τον καθένα και να επιλέγουν την αρμόζουσα στρατηγική πολιτική που θα ακολουθηθεί (Schalkwyk, 2005).

Οι νόμοι που διέπουν κάθε χώρα και συνοδεύουν και την τοπική αυτοδιοίκηση επηρεάζουν σημαντικά την τουριστική κίνηση, ιδίως όσοι αναφέρονται σε θέματα ασφαλείας. Από περιοχή σε περιοχή οι νόμοι διαφοροποιούνται σημαντικά και ο μεγαλύτερος αριθμός των τουριστών προτιμά να επισκέπτεται μέρη τα οποία υπόκεινται σε οριζόμενο καθεστώς ασφαλείας (Wilfred and Manuel, 2015).

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι η πλέον αρμόδια για την εξασφάλιση μιας καθαρής, ασφαλούς, υγιεινής, προσιτής και ενδιαφέρουσας τουριστικής ανάπτυξης

ενός τόπου. Επιπρόσθετα, οφείλει να διασφαλίζει τη συνεργασία της με τους επιχειρηματίες και τους μόνιμους κατοίκους της περιοχής, μεταφέροντας τις αντιλήψεις, τις προτάσεις και τις ανησυχίες τους στον κρατικό μηχανισμό, έτσι ώστε οι προτάσεις τους να στηρίζονται από την εθνική στρατηγική για τον τουρισμό και να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες χρηματοδοτήσεις προς την επίτευξη της τουριστικής ανάπτυξης. Τέλος, σημαντική ενέργεια αποτελεί η στοχευμένη μαζική προσπάθεια όλων των τοπικών αυτοδιοικήσεων της χώρας προς όφελος της τουριστικής ανάπτυξης (Schalkwyk, 2005).

Η σχέση εμπιστοσύνης των πολιτών προς την τοπική αυτοδιοίκηση και τους φορείς άσκησης εξουσίας μεταβάλλεται και εξαρτάται από τα οφέλη που αποκομίζονται από τις πολιτικές που ακολουθούνται σε διάφορους τομείς, όπως και στον τουρισμό. Αν η πολιτική ανάπτυξης του τουρισμού που ακολουθείται ευνοεί ένα μεγάλο μερίδιο του τοπικού πληθυσμού-καθώς από αυτό εξαρτάται και η δική τους βιωσιμότητα-είναι πολύ πιθανό να κερδίσουν εύκολα την εμπιστοσύνη των πολιτών, εξάλλου οι σύγχρονες κυβερνήσεις προάγουν τις κοινωνικές σχέσεις (Nunkoo, 2015).

Σε τοπικό επίπεδο η τουριστική ανάπτυξη καθορίζεται από τη σχέση της τοπικής αυτοδιοίκησης με τους όμορους Δήμους, τις Περιφερειακές Ενότητες και την κυβέρνηση, καθώς αποτελεί το όργανο που καλείται να ενισχύει την τουριστική ανάπτυξη μέσω της διατήρησης αυτών των σχέσεων. Σε τοπικό, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο οι στρατηγικές συνεργασίες έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν το τουριστικό μοντέλο. Επίσης, εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει η διάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης σε κάθε χώρα. Μία ενδυναμωμένη και σταθερή τοπική αυτοδιοίκηση (χωρίς αλλαγές στις αρμοδιότητες και στη διάρθρωσή της) έχει τη δυνατότητα να ρυθμίζει τις λειτουργίες της σε όλους τους τομείς (όπως και στον τουρισμό) πολύ πιο αποτελεσματικά απ' ό,τι αν ενεργεί μέσα σε ένα διαρκώς ασταθές περιβάλλον (Ishikawa and Fukushige, 2007).

Η συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη του τουρισμού διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο, όμως στις περισσότερες περιπτώσεις παρουσιάζει χαμηλή ενεργητικότητα λόγω έλλειψης συντονισμού των αρμόδιων φορέων, επικοινωνίας, πόρων, έρευνας, πληροφόρησης και τεχνοτροπίας. Τα προαναφερόμενα προβλήματα αντικατοπτρίζουν συνέπειες αξιών, ιδεών, πεποιθήσεων και αντιλήψεων ανάμεσα στα φυσικά πρόσωπα που ενσαρκώνουν την

τοπική αυτοδιοίκηση και καθορίζουν ουσιαστικά την τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με τις προσωπικές τους δεξιότητες. Παρ' όλα αυτά, οι συνεχόμενες εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο δεν είναι δυνατόν να αφήσουν άεργη την τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία είναι υπεύθυνη για την αναγνώριση των πλεονεκτημάτων της περιοχής εμπέλειάς της και την μετατροπή τους σε αναπτυξιακά παραγωγικούς πόρους, όπου με τις κατάλληλες κυβερνητικές επεμβάσεις στο μάρκετινγκ του τουρισμού, στην ενίσχυση των τοπικών δικτύων τουριστικής βιομηχανίας και την παροχή οικονομικών κινήτρων προσελκύουν νέους επενδυτές και ταυτόχρονα συμβάλλουν στην τουριστική και οικονομική ανάπτυξη (Dredge, 2010).

Τέλος, για να γίνει πιο σαφής ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αναφέρεται ενδεικτικά το παρακάτω παράδειγμα. Πολλές περιοχές (κυρίως αγροτικές και ορεινές), παρά την πλούσια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά τους, συχνά παρουσιάζουν μειωμένο τουριστικό ενδιαφέρον, λόγω του ελλιπούς οδικού δικτύου και των υποδεέστερων υποδομών και υπηρεσιών. Το γεγονός αυτό οδηγεί τους νέους ανθρώπους στην εγκατάλειψη των περιοχών αυτών σε μια προσπάθεια να εγκατασταθούν σε ένα πιο σίγουρο εργασιακό περιβάλλον. Έτσι σε κάθε περιοχή κρίνεται απαραίτητη η άμεση επέμβαση της τοπικής αυτοδιοίκησης, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ανάπτυξη της περιοχής και να μειώνεται το φαινόμενο της εγκατάλειψης των απομακρυσμένων περιοχών που σε διαφορετική περίπτωση, αν εκμεταλλεύονταν τουριστικά, μπορεί να συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη του τουρισμού και του τόπου (ec.europa.eu).

2.2 Η επίδραση του Τουρισμού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση

Αδιαμφισβήτητα, στη σημερινή εποχή η Περιφερειακή Ανάπτυξη εξαρτάται από τους πόρους που διαθέτει η κάθε περιοχή, πόροι που συμμετέχουν ενεργά στο τουριστικό προϊόν, ενισχύοντας την κοινωνική και οικονομική βελτίωση της περιοχής. Κατ' επέκταση η Περιφερειακή Ανάπτυξη ενισχύει τον κρατικό μηχανισμό, στοχεύοντας στην εθνική και κοινωνική ευημερία, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει τα εισοδήματα των πολιτών της περιφέρειας και διατηρεί τον πληθυσμό της αναλλοίωτο. Ο τουρισμός και ιδίως ο εναλλακτικός τουρισμός στηριζόμενος στην αξιοποίηση των τουριστικών πόρων (πολιτιστικά μνημεία, φυσικό τοπίο, κ.λπ.) αποτελεί μία δραστηριότητα, η οποία έχει το εξής χαρακτηριστικό: δίνει τη δυνατότητα στους τουρίστες να κάνουν χρήση του τουριστικού προϊόντος στην περιοχή όπου παράγεται.

Αυτό σημαίνει ότι το προϊόν παραμένει στο χώρο παραγωγής του δίχως να μεταφέρεται στην αγορά και επιπλέον προσφέρει στον τουρίστα τη μοναδική ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τους παραγωγούς και το χώρο παραγωγής. Έτσι διαμορφώνεται η αποκεντρωμένη δομή του εναλλακτικού τουρισμού και η συμβολή του στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, η οποία συνολικά προσφέρει τα εξής (soshalkidiki.files.wordpress.com):

- Μειώνει την αστυφιλία και διατηρεί τον πληθυσμό.
- Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.
- Συμβάλλει στην κοινωνική ευημερία.
- Δίνει ευκαιρίες για χρηματοδότηση νέων έργων υποδομής.
- Συμβάλλει στην Περιφερειακή ανάπτυξη σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.
- Διατηρεί το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.
- Τέλος, δίνει τη δυνατότητα στους περισσότερους πολίτες ενός τόπου να ενασχολούνται ενεργά με τον τουρισμό, ανεξαρτήτου επαγγέλματος, θέτοντας τα καλύτερα θεμέλια για την πολιτιστική τους εξέλιξη.

Μία περιοχή οδηγείται στη βιώσιμη ανάπτυξη εκμεταλλευόμενη αειφορικά τα τοπικά της αγαθά και τους τοπικούς φυσικούς της πόρους. Η ορθολογική χρήση των πόρων και η προώθηση των τοπικών προϊόντων μέσω του τουρισμού έχουν τη δυναμική να συμβάλουν στην τοπική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (Rigall-I-Torrent, 2008). Επιπλέον, η τουριστική ανάπτυξη διαμορφώνει την τοπική κοινωνία και σε πολιτισμικό επίπεδο, καθώς οι πολίτες διαφοροποιούν την καθημερινότητά τους, ώστε να προσελκύσουν όλο και μεγαλύτερο αριθμό τουριστών, επιδρώντας και συμβάλλοντας στις ταξιδιωτικές εμπειρίες αυτών (Lundberg, 2017).

Η οικονομία μιας περιοχής εξαρτάται άμεσα από την τουριστική δραστηριότητα. Όπως έχει αποδειχθεί και επιστημονικά, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, ο τουρισμός θεωρείται ο βασικός μοχλός ανάπτυξης για μια περιοχή. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη φύση του τουρισμού και κυρίως του εναλλακτικού τουρισμού, ο οποίος εξασκείται σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η δυναμική του τουρισμού ενεργοποιεί τις αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής, προκαλώντας θετικές συνέπειες στην παραγωγικότητα, όπου με αυτόν τον τρόπο ενδυναμώνεται η περιφερειακή οικονομία.

Η ιδιαιτερότητα του εναλλακτικού τουρισμού γίνεται εύκολα εμφανής στην Ελλάδα, διότι πλέον το τουριστικό ενδιαφέρον δε συγκεντρώνεται μόνο στα νησιά της, αλλά επεκτείνεται και στην περιφέρεια, η οποία παρουσιάζει πληθώρα πολιτιστικών και φυσικών πόρων, που αποτελούν την πρώτη ύλη της τουριστικής βιομηχανίας στην περιοχή τους. Αυτή η νέα "μορφή" του τουρισμού σε συνδυασμό με τη διάθεση της διατήρησης του περιβάλλοντος και της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης, συνδέεται άμεσα με την Περιφερειακή Ανάπτυξη σε κάθε επίπεδο (Καρίκης και Τσαμαντάνης, 2013).

2.3 Τουριστικός Στρατηγικός Σχεδιασμός 2014-2021

Οι Εθνικοί στόχοι για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας βασίζονται κυρίως στην παράταση της διάρκειας της τουριστικής περιόδου, στην αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Παράλληλα, με την παρουσία ήπιων μορφών τουριστικής δραστηριότητας με σκοπό την ανάδειξη, την προβολή και την αξιοποίηση των βασικών χαρακτηριστικών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής, που είναι τα φυσικά και πολιτιστικά αγαθά της (Σκαπαριώτου-Σωτηριάδου, 2004).

Ο τουρισμός αναμένεται στο άμεσο μέλλον να αποτελέσει τη σημαντικότερη δύναμη της ελληνικής οικονομίας, καθώς ο αριθμός των ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών-επισκεπτών αυξάνεται σταθερά ετησίως. Παράλληλα σταθερή ανοδική πορεία ακολουθούν και οι δαπάνες που πραγματοποιεί ένας τουρίστας. Σημαντικό μέλημα σε εθνικό επίπεδο αποτελεί η δημιουργία και η παρουσίαση ενός σημαντικού αριθμού προϊόντων με έμφαση στη διαφοροποίησή τους. Τα σημαντικότερα προϊόντα έχουν επισημανθεί και προωθούνται στην αγορά με την εφαρμογή νέων στρατηγικών, η οποία περιλαμβάνει: α) το διαχωρισμό των τουριστών κατά εισόδημα και προσωπικών ενδιαφερόντων, β) την ανάπτυξη και τη βελτίωση των υπαρχόντων υποδομών και γ) την προώθηση-διαφήμιση. Επομένως κατά την περίοδο 2014-2021 κρίνεται απαραίτητη η αύξηση των επενδύσεων που αποβλέπουν στην προώθηση της νέας στρατηγικής. Κρίνεται απαραίτητη η οικονομική ενίσχυση για την προσφορά ποιοτικότερων καταλυμάτων και υποδομών. Οι εθνικές και ευρωπαϊκές ενισχύσεις θα πρέπει να αξιοποιηθούν με ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να καταναλωθούν με μόνο σκοπό τη βελτίωση των προϊόντων που προβλέπει η εθνική στρατηγική και κατά

συνέπεια να συμβάλουν στην ενδυνάμωση της τουριστικής κίνησης και στην παρουσία περισσότερων επενδυτικών κεφαλαίων από ιδιώτες, οι οποίοι θα αναζητήσουν διέξοδο στον τομέα του τουρισμού (crisisobs.gr).

Η διαμόρφωση του τουρισμού σήμερα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο εξαρτάται από την αναγνώριση των επιδράσεων που διαδραματίζει στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, του πολιτισμού, του περιβάλλοντος κ.λπ., καθώς και από τη συνειδητοποίηση της σπουδαιότητάς του από τους αρμόδιους φορείς. Ο στόχος κάθε Περιφέρειας και κατ' επέκταση της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι αφενός η περιφερειακή ανάπτυξη και αφετέρου η εναρμόνιση του έργου της με την πολιτική οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας. Ειδικότερα, στον τομέα του τουρισμού στόχος είναι η ενίσχυση του εσωτερικού τουρισμού με τρόπο που θα συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, στην άμβλυνση της άνισης περιφερειακής κατανομής του εισοδήματος και στην ομοιόμορφη διάχυση και κατανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τον τουρισμό (Σταυρινούδης και Φαρσάρη, 2009).

Η προσεκτική εφαρμογή στοχευμένων και καλώς σχεδιασμένων πρακτικών και παρεμβάσεων, στο πλαίσιο μιας ενιαίας επιθετικής στρατηγικής τουριστικής ανάπτυξης σε εθνικό αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελούν μονόδρομο για τη βελτίωση της τοπικής κοινωνίας και το σημαντικότερο θεμέλιο για την οικονομική ανάπτυξή της. Η πραγματική επιτυχία αποβλέπει στα "κέρδη" όλων των εμπλεκόμενων (δημόσιοι φορείς, ιδιώτες και πολίτες), με σκοπό να τους δοθούν τα απαραίτητα κίνητρα για να συνδράμουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Η εφαρμογή του νέου στρατηγικού σχεδιασμού συμπεριλαμβάνει τον επαναπροσδιορισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά, αποδεικνύοντας ότι ο ελληνικός τουρισμός δεν προσφέρει μόνο ήλιο και θάλασσα, αλλά παρέχει υψηλή ποιότητα συνδυασμένων τουριστικών προϊόντων και προορισμών, με έμφαση στην ελκυστικότητα του προϊόντος, στην ικανοποίηση των τουριστών και στην προσφορά πολλών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παρέχοντας τη δυνατότητα προσέλκυσης επισκεπτών από όλον τον κόσμο (Κολλυρόπουλος και Ζέρβου, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Περιοχή Έρευνας και Τουριστικοί Πόροι

3.1 Η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας

Η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας εντάσσεται στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η οποία περιλαμβάνει τους Νομούς Δράμας, Έβρου, Καβάλας, Ξάνθης και Ροδόπης. Κάθε Νομός αποτελεί και Περιφερειακή Ενότητα και κάθε πρωτεύουσα Νομού είναι έδρα της αντίστοιχης Περιφερειακής Ενότητας. Στην Περιφερειακή Ενότητα Δράμας υπάγονται πέντε Δήμοι, όπως αυτοί προέκυψαν από την εφαρμογή του Προγράμματος "Καλλικράτης" (Ζυγούρης κ.ά., 2014):

- Δήμος Δράμας,
- Δήμος Προσοτσάνης,
- Δήμος Παρανεστίου,
- Δήμος Δοξάτου και
- Δήμος Κάτω Νευροκοπίου.

Ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας ανέρχεται, σύμφωνα με τη γενική απογραφή πληθυσμού του 2011 της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, στους 98.287 κατοίκους (www.statistics.gr). Η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο ως αγροτική περιοχή, γεγονός που οφείλεται στη γεωγραφική της θέση και τη μορφολογία του εδάφους της. Συνεπώς, η δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα είναι πλούσια, έχοντας ως κύρια προϊόντα την πατάτα και το σταφύλι οινοπαραγωγής. Η συνολική της έκταση ανέρχεται στα 3.468.000 στρέμματα. Ο δευτερογενής τομέας περιορίζεται κυρίως στη μεταποίηση, (μαρμάρου, μεταλλευτικών προϊόντων, ξύλου, τροφίμων, ένδυσης, υπόδησης και ποτών) στις κατασκευές, στην εξόρυξη μαρμάρου (προϊόν για το οποίο φημίζεται ιδιαίτερα η περιοχή σε παγκόσμιο επίπεδο), στην ξυλεία (καθώς η περιοχή διαθέτει πλούσιο ορεινό όγκο) και στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων μαγγανίου, ουρανίου και λιγνίτη (Βαδράτσικα & ΣΙΑ Ε.Ε., 2013). Ο τριτογενής τομέας παραγωγής της Περιφερειακής Ενότητας συγκεντρώνει το 77% των επιχειρήσεών του. Περιλαμβάνει ένα σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων που αναπτύσσονται κυρίως στο Δήμο Δράμας, ο οποίος αποτελεί και τον κεντρικό Δήμο της Περιφερειακής Ενότητας. Από το σύνολο

αυτών των επιχειρήσεων ένα σημαντικό ποσοστό δραστηριοποιείται στην εστίαση και στη φιλοξενία (ξενοδοχεία) με σκοπό να εξυπηρετεί τους τουρίστες και τους επισκέπτες της περιοχής.

Εικόνα 2.1:

Η περιφερειακή Ενότητα Δράμας και η γεωγραφική της θέση στην Ελλάδα

Πηγή: (www.pedramas.eu)

3.2 Οι πόροι της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας που δημιουργούν ευκαιρίες για Τουριστική Ανάπτυξη

Η περιφερειακή Ενότητα Δράμας παρουσιάζει μοναδικά τοπία φυσικής ομορφιάς, όπως το Παρθένο Δάσος του Φρακτού, το Δάσος Ελατιάς, τους ποταμούς Νέστο και Αγγίτη, την ορεινή περιοχή του Καρά-Ντερέ, το Φαλακρό, το Παρανεστί, και τις Θερμές πηγές της περιοχής. Το πλούσιο γεωανάγλυφο της περιοχής κρύβει αναρίθμητους θησαυρούς της φύσης αλλά και ένα εντυπωσιακό τεχνικό έργο, το φράγμα του Θησαυρού. Η περιοχή είναι πλούσια σε ορεινούς όγκους και φυσικά το

νερό αποτελεί ένα από τα κύρια φυσικά στοιχεία που τη συνθέτουν. Αν και συγκαταλέγεται στις λίγες Περιφερειακές Ενότητες της Ελλάδας που δεν έχουν επαφή με το θαλάσσιο χώρο, η σπάνια και παρθένα φυσική ομορφιά της έλκει το ενδιαφέρον πολλών τουριστών-επισκεπτών. Το νερό επίσης είναι ένα από τα στοιχεία που μπορεί να αναζητήσει κανείς εύκολα μέσα στην πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας, καθώς τα νερά της Αγίας Βαρβάρας δεσπόζουν και δημιουργούν μια ξεχωριστή αίσθηση σε κάθε επισκέπτη (www.pedramas.eu).

Σημαντική είναι και η ιστορική εξέλιξη της πόλης, έχοντας καταγραφεί στοιχεία για την ύπαρξη ζωής στην ευρύτερη περιοχή από την παλαιολιθική εποχή. Τα ευρήματα είναι υψίστης αρχαιολογικής σημασίας και ελκύουν το ενδιαφέρον σημαντικής μερίδας τουριστών. Πέρα από τον αρχαιολογικό χαρακτήρα αξίζει να αναφερθεί και η έντονη παρουσία του θρησκευτικού στοιχείου στο νομό(www.pedramas.eu).

Ο πρωτογενής τομέας, με την εισαγωγή της ευρύτερης έννοιας του αγροτουρισμού, αποτελεί ένα σημαντικότερο πόρο για την εκμετάλλευση και την ανάπτυξη του τουρισμού. Στην περιοχή του Νευροκοπίου υπάρχει η παραγωγή πατάτας, η οποία είναι ευρύτερα γνωστή στον ελλαδικό, αλλά και στον διεθνή χώρο. Επιπλέον, στις περισσότερες περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας αναπτύσσονται αξιόλογοι και μάλιστα βραβευμένοι αμπελώνες (www.pedramas.eu).

Τέλος το έντονο και πλούσιο πολιτιστικό στοιχείο που συνθέτει την περιοχή, εγείρει το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών, καθώς στην περιοχή διαμένουν πολίτες με διαφορετική καταγωγή, προσδίδοντας μια ιδιαίτερη πολιτιστική χροιά (www.pedramas.eu).

3.3 Η διαίρεση των αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας και των Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας

Το σύνολο των αρμοδιοτήτων που πρέπει να αναπτύσσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπως επίσης και το σύνολο των αρμοδιοτήτων που αναλαμβάνει η κάθε Διεύθυνση, είναι προκαθορισμένες και τεκμηριωμένες σε νομικό πλαίσιο. Βάση όλων αποτελεί η Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης, η οποία είναι αρμόδια για το συντονισμό και την παρακολούθηση της λειτουργίας όλων των οργανικών μονάδων που υπάγονται σ' αυτήν, την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας τους και την

αντιμετώπιση των προβλημάτων και των υποθέσεων αρμοδιότητάς τους. Επίσης, οφείλει να βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία με τα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία για την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων και των υποθέσεων αρμοδιότητάς τους. Η Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης συγκροτείται από τις εξής οργανικές μονάδες (www.pedramas.eu):

- Διεύθυνση Βιομηχανίας, Ενέργειας και Φυσικών Πόρων.
- Διεύθυνση Διά Βίου Μάθησης, Απασχόλησης, Εμπορίου και Τουρισμού.
- Διεύθυνση Ανάπτυξης Περιφερειακής Ενότητας.

Αντιστοίχως η Διεύθυνση Ανάπτυξης της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας συντίθεται από τα εξής τμήματα:

- Τμήμα Χορήγησης Αδειών Ανάπτυξης, Ενέργειας και Φυσικών Πόρων
- Τμήμα Επαγγέλματος.
- Τμήμα Εμπορίου και Τουρισμού.
- Τμήμα Διά Βίου Μάθησης, Παιδείας και Απασχόλησης.
- Τμήμα Γραμματειακής Υποστήριξης.

Οι αρμοδιότητες των Δήμων έχουν διαφορετική δομή και στο σύνολό τους παρουσιάζονται μέσα από τα παρακάτω τμήματα (www.dimos-dramas.gr):

- Τμήματα Τοπικής Οικονομικής Ανάπτυξης (στο οποίο υπάγεται το γραφείο Απασχόλησης και Τουρισμού).
- Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών.
- Τμήμα Υποστήριξης.
- Διεύθυνση Διοικητικών Υπηρεσιών.
- Διεύθυνση Δόμησης.
- Διεύθυνση Καθαριότητας και Ανακύκλωσης.
- Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού.
- Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών.
- Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Πρασίνου.
- Διεύθυνση Προγραμματισμού, Οργάνωσης και Πληροφορικής.
- Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών.

Στους Δήμους υπάρχει η δυνατότητα να αναπτύσσονται δημοτικές επιχειρήσεις και ΝΠΔΔ. Στην περιοχή έρευνας έχει αναπτυχθεί η Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής, Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα που αφορούν τον τουρισμό.

3.4 Στρατηγικός Σχεδιασμός της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας στα πλαίσια του στρατηγικού σχεδιασμού τουρισμού 2014-2020

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στην οποία εντάσσεται και η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας οι τουριστικές δυνατότητες κάθε περιοχής αναγνωρίζονται, σύμφωνα με το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό. Η Περιφέρεια έχει διαχωριστεί χωροταξικά ανάλογα με την προσφορά των φυσικών πόρων και των τοπικών τουριστικών προϊόντων που διαθέτει σε περιοχές Α, Β και Γ τουριστικού ενδιαφέροντος. Ο τουρισμός αποτελεί για την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης σημαντική πλουτοπαραγωγική δραστηριότητα. Η κύρια τουριστική μορφή είναι ο κλασικός παραθεριστικός τουρισμός, που εντοπίζεται στις νήσους Θάσο και Σαμοθράκη, καθώς και στο σύνολο του θαλάσσιου μετώπου της Περιφέρειας. Πέραν αυτού, στην Περιφέρεια υπάρχουν πόλοι έλξης και γεγονότα που δημιουργούν τουριστικό ενδιαφέρον καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Αναφέρονται ενδεικτικά οι περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος (όπως οι πλούσιοι ορεινοί όγκοι, τα ποτάμια και οι λιμνοθάλασσες) και τα επαναλαμβανόμενα πολιτιστικά γεγονότα (Ονειρούπολη Δράμας, Δραμοινογνωσία, Καρναβάλι και Γιορτές Παλιάς Πόλης Ξάνθης, Φεστιβάλ Φιλίππων Καβάλας). Σημαντική δραστηριότητα εμφανίζει ο Συνεδριακός Τουρισμός με τις πιστοποιημένες υποδομές που υπάρχουν στην Περιφέρεια. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως υπάρχουν πολλές δυνατότητες ανάπτυξης θρησκευτικού, ιστορικού και πολιτιστικού τουρισμού, λόγω του πλήθους των αρχαιολογικών, βυζαντινών και ισλαμικών μνημείων και χώρων λατρείας (www.xanthipress.gr).

Σε ότι αφορά την Περιφερειακή Ενότητα Δράμας ο τουρισμός εντάσσεται στον αναπτυξιακό άξονα της Κοινωνικής Πολιτικής, Παιδείας, Αθλητισμού, Πολιτισμού και Τουρισμού. Σε αυτόν τον άξονα σε ότι αφορά το πεδίο του Τουρισμού περιλαμβάνεται ένα σύνολο από μέτρα και δράσεις μέσα από τις οποίες υλοποιείται το τουριστικό μοντέλο ανάπτυξης της περιοχής. Αναλυτικότερα περιλαμβάνονται συγκεκριμένες δράσεις αναφορικά με την τουριστική προβολή και την ανάδειξη του τοπικού τουριστικού προϊόντος, καθώς και τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Επιπλέον, συμπεριλαμβάνονται δράσεις αξιοποίησης του ορεινού όγκου με στόχο την ανάπλαση και την ανάδειξή του. Όλα αυτά μπορούν να επιτευχθούν με την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου αναπτυξιακού

σχεδίου που θα στοχεύει κυρίως στην ικανοποίηση των επισκεπτών στα πλαίσια βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος.

Τέλος, για την ευρύτερη περιοχή είναι σημαντικό όλες οι δράσεις που θα υλοποιηθούν να βρίσκουν σύμφωνους τους επιχειρηματίες-οι οποίοι συνδέονται άμεσα με τους τουρίστες-και να προωθούν τις καλές σχέσεις μεταξύ τους, με απώτερο στόχο να παραμένουν ικανοποιημένοι οι τουρίστες-επισκέπτες της περιοχής. Αναλυτικότερα σε αυτόν τον άξονα παρουσιάζονται οι παρακάτω τουριστικές δράσεις (Δήμος Δράμας, 2016):

- Αξιοποίηση προσέλευσης τουριστών και αύξηση της επισκεψιμότητας.
- Διάχυση των πολλαπλασιαστικών ωφελειών της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της περιοχής εκμεταλλεύμενοι τα ιστορικά στοιχεία και τα φυσικά-οικιστικά τοπία.
- Αξιοποίηση πολλαπλών μορφών τουρισμού όπως αγροτουρισμός, οινοτουρισμός, ιατρικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός, αθλητικός τουρισμός κ.λπ., αξιοποιώντας τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής.
- Προσδιορισμός της Τουριστικής Ταυτότητας της περιοχής.
- Ανάπτυξη τουριστικής διαδικτυακής πύλης και δημιουργία ηλεκτρονικού τουριστικού οδηγού στα πλαίσια της τεχνολογικής ανάπτυξης και της εκμετάλλευσής της από τους τουρίστες.
- Σύσταση του Τοπικού Συμφώνου Ποιότητας.
- Συνεργασία και συντονισμός φορέων για συλλογική αντιμετώπιση της προώθησης του τουριστικού προϊόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ερευνητική Μεθοδολογία

4.1 Ο Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός οποιασδήποτε έρευνας είναι η αναζήτηση απαντήσεων σε ερωτήματα, καθώς η περιέργεια πάντοτε οδηγεί τους ανθρώπους στην αναζήτηση απαντήσεων για το πώς και το γιατί δρουν οι άνθρωποι και πώς επηρεάζουν οι ενέργειές τους, με την εφαρμογή ορισμένης συστηματικής διαδικασίας. Μία απλή παρατήρηση ενός φαινομένου έχει τη δυναμική να δώσει σημαντικές απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούν την ίδια τη φύση του φαινομένου (Σιάρδος, 2009).

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή κύριο σκοπό αποτελεί η ανάλυση του ρόλου που διαδραματίζει η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη διαμόρφωση της τουριστικής ανάπτυξης σε ορισμένη γεωγραφικά περιοχή της ελληνικής περιφέρειας. Έτσι, επιλέχθηκε να διερευνηθεί η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας. Το βασικό ερώτημα από το οποίο απορρέει και το ενδιαφέρον για τη διπλωματική εργασία είναι η αναζήτηση των πεπραγμένων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε ότι αφορά τον τομέα του Τουρισμού. Αν δηλαδή έχουν υλοποιηθεί οι κατάλληλες ενέργειες για την ανάπτυξη του τουρισμού από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και ποιά είναι τα μέχρι τώρα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας για την ανάδειξη του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Δράμας, σε σύγκριση με το στρατηγικό σχεδιασμό για τον τουρισμό που παρουσιάζουν διάφοροι εθνικοί φορείς.

4.2 Μεθοδολογία Έρευνας

Τα τελευταία έτη παρουσιάζεται έντονο ενδιαφέρον από την επιστημονική κοινότητα για την ποιοτική έρευνα και αυτός είναι ο λόγος που έχουν πραγματοποιηθεί πολλαπλές και ποικίλες εφαρμογές των ποιοτικών μεθόδων έρευνας σε ολόκληρο το πλέγμα των κοινωνικών επιστημών. Οι εκπρόσωποι των διαφορετικών ερευνητικών κατευθύνσεων υιοθετούν διαφορετικές προσεγγίσεις και ορισμούς για την ποιοτική έρευνα. Η χρονική εξέλιξη του ορισμού της απεικονίζει τις συνεχώς μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για τη φύση της στη βάση ενός ευρύτερου φάσματος προσεγγίσεων. Ένας από τους τρόπους οριοθέτησης της ποιοτικής έρευνας είναι ο ακόλουθος (Ισαρη και Πουρκός, 2015): *"Η ποιοτική έρευνα είναι μια*

πλαισιοθετημένη δραστηριότητα, η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο. Αυτή συνίσταται σε ένα σύνολο ερμηνευτικών και υλικών πρακτικών, οι οποίες κάνουν τον κόσμο ορατό. Αυτές οι πρακτικές μετασχηματίζουν τον κόσμο. Μετατρέπουν τον κόσμο σε μία σειρά από αναπαραστάσεις του εαυτού, συμπεριλαμβανομένων των σημειώσεων πεδίου, των συνεντεύξεων, των συνομιλιών, των φωτογραφιών, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Σε αυτό το επίπεδο, η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με όρους των νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά".

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα και οι ποιοτικές μεθοδολογίες γενικότερα αποτελούν σχηματικά, ένα από τα δύο μεγάλα μεθοδολογικά παραδείγματα και ερευνητικά εργαλεία στις κοινωνικές επιστήμες. Τα βασικά ζητήματα που σχετίζονται με την ποιοτική μεθοδολογία (όπως και με κάθε μεθοδολογία) είναι η ερευνητική και μεθοδολογική προσέγγιση, το ερευνητικό πρόβλημα, η θεωρητική αφετηρία του ερευνητή και τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο (Ιωσηφίδης, 2003).

Στην παρούσα διατριβή η κύρια μεθοδολογία της έρευνας ακολουθεί αυτήν της ποιοτικής έρευνας, καθώς αποτελεί την πλέον κατάλληλη μεθοδολογική επιλογή για να διερευνηθούν σε βάθος οι αναπαραστάσεις, οι στάσεις, οι αντιλήψεις, τα κίνητρα, καθώς και τα συναισθηματικά και τα συμβολικά δεδομένα και τα δεδομένα της συμπεριφοράς των ατόμων (Μυλωνά, 2017). Το γεγονός αυτό έχει ως σκοπό να εκμαιευτούν πολύτιμα συμπεράσματα όχι τόσο για τις προσωπικές αντιλήψεις που φέρουν οι ερωτώμενοι σε θέματα τουρισμού, αλλά για το πως οι προσωπικές τους αντιλήψεις επηρεάζουν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής έρευνας καθώς από αυτούς εξαρτάται η ανάπτυξη του τόπου και επιπλέον αν τα προσωπικά εργασιακά τους κίνητρα ακολουθούν την εθνική στρατηγική για τον τουρισμό και κατά πόσο είναι ενήμεροι γι' αυτήν. Συνεπώς, η ποιοτική έρευνα κρίθηκε ως η καταλληλότερη για την επιτυχή έκβαση της παρούσας διατριβής, αφενός διότι είναι εφικτό να συλλεχθούν όλες οι πληροφορίες που απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα και αφετέρου γιατί η μεθοδολογία της μπορεί να επιφέρει ασφαλή αποτελέσματα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ρόλος των ερευνητών στην ποιοτική έρευνα είναι ιδιαίτερα κεντρικός, καθώς προϋποθέτει αμεσότητα και προσωπική εμπλοκή στην ερευνητική διαδικασία. Ο ερευνητής που υιοθετεί ποιοτικές μεθόδους έρευνας δεν γίνεται αντιληπτός σαν αμερόληπτος και αντικειμενικός παρατηρητής, αλλά ως φορέας των δικών του βιωμάτων, απόψεων, προσδοκιών και μεροληψιών (Ιωαννίδη-Καπόλου, 2017).

4.3 Ερευνητικός Σχεδιασμός

Η δυνατότητα αντήλησεως ποιοτικών στοιχείων σε μια ποιοτική έρευνα εξαρτάται από τη χρησιμοποίηση αυστηρών διαδικασιών συλλογής δεδομένων, η οποία προϋποθέτει την ύπαρξη της λεπτομέρειας και της αφιέρωσης αρκετού προσωπικού χρόνου από τον ερευνητή. Επίσης, είναι σκόπιμο να τηρείται η εκπλήρωση των προϋποθέσεων και των χαρακτηριστικών της ποιοτικής έρευνας (Τήρηση λεπτομερούς σχεδίου, παρουσίαση πολλαπλών γεγονότων, συμβολή του ερευνητή, έμφαση στις απόψεις των συμμετεχόντων) (Καδδά, 2017). Έχοντας, ως βασικό σκοπό την άρτια διεξαγωγή της έρευνας διαμορφώθηκε ο ερευνητικός σχεδιασμός, ο οποίος σε μία ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια λογική σειρά εργασιών η οποία εξαρτάται πάντα από το σκοπό της έρευνας.

Στην παρούσα διατριβή τα βήματα τα οποία ακολουθήθηκαν είναι τα εξής (Τσιώλης, 2014):

- Προσδιορισμός της ερευνητικής περιοχής και των στόχων της έρευνας.
- Βιβλιογραφική επισκόπηση.
- Επιλογή και επεξεργασία του θεωρητικού πλαισίου.
- Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων.
- Επιλογή μεθόδου παραγωγής δεδομένων.
- Προετοιμασία για την πρόσβαση στο πεδίο.
- Επιλογή στρατηγικής δειγματοληψίας.
- Εκτίμηση πρακτικών ζητημάτων.
- Επιλογή των τρόπων ανάλυσης δεδομένων.
- Σκέψεις για το είδος της θεωρητικής μορφής την οποία θα λάβουν τα ευρήματα.
- Σκέψεις για τους τρόπους παρουσίασης των ερευνητικών ευρημάτων.
- Συγγραφή και παρουσίαση της έρευνας.

Αναλυτικότερα, για την ολοκλήρωση της έρευνας, αρχικά διατυπώθηκαν οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα. Ακολούθως ορίστηκε το δείγμα και το εύρος του πληθυσμού, ενώ στη συνέχεια η ερευνήτρια προέτρεξε στη βιβλιογραφία, ώστε να καταγραφεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση της διατριβής και επιπλέον να δημιουργηθούν οι ερωτήσεις που θα απαρτίζουν το ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελεί το κύριο ερευνητικό εργαλείο στην παρούσα έρευνα. Κατόπιν, συντάχθηκε και δομήθηκε, με ιδιαίτερη προσοχή, το ερωτηματολόγιο της έρευνας, το οποίο αποτελείται συνολικά από δέκα ερωτήσεις. Ακολούθησε η επίσκεψη της ερευνήτριας στον εργασιακό χώρο των ερωτώμενων και αφού πρώτιστα είχε επιλεγεί η μέθοδος των συνεντεύξεων, πρόσωπο με πρόσωπο, καθορίστηκε η ημερομηνία και ώρα διεξαγωγής της συνέντευξης, στη διάρκεια των οποίων η ερευνήτρια κρατούσε απαραίτητες σημειώσεις, ενώ η διεξαγωγή τους επιτεύχθηκε με τη χρήση μαγνητοφώνου (όπως παρουσιάζεται αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα).

Με τη χρήση του μαγνητοφώνου, τη συνεχή ενασχόληση και τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που είχε προηγηθεί, ακολούθησε η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν, η επεξεργασία τους και τέλος η συγγραφή της ερευνητικής μεθοδολογίας και η καταγραφή των απαραίτητων συμπερασμάτων.

4.4 Επιλογή Δείγματος, Μέγεθος Πληθυσμού και Διαδικασία Συνεντεύξεων

Δείγμα:

Η δειγματοληπτική στρατηγική διαχωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) στην τυχαία δειγματοληψία και β) στη μη τυχαία δειγματοληψία. Σε μία έρευνα, οι λειτουργίες που επιτελούν οι δυο αυτές κατηγορίες είναι διαφορετικές. Στη συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε μη τυχαία δειγματοληψία, η οποία ενδείκνυται για έρευνα μικρής κλίμακας, κατά την οποία ο ερευνητής προσπαθεί να πετύχει έναν ορισμένο σκοπό (Creswell, 2011). Η επιλογή του δείγματος ήταν σκόπιμη, καθώς ενδιαφέρον παρουσίαζε το κριτήριο της καταγραφής των απόψεων των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται σε τουριστικά θέματα και απασχολούνται εργασιακά στην Τοπική Αυτοδιοίκηση της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας. Επομένως, η ερευνήτρια χρησιμοποίησε τη μέθοδο της Δειγματοληψίας Κριτηρίου ή Σκόπιμη Δειγματοληψία, σύμφωνα με την οποία το δείγμα επιλέγεται με βάση κάποιων κριτηρίων, εξυπηρετώντας τους στόχους της έρευνας

(repository.kallipos.gr). Ο τύπος αυτής της δειγματοληψίας στηρίζεται στην αρχή της ορθολογικής κρίσης του ερευνητή, ο οποίος θα προβεί στην επιλογή εκείνων των μελών του δείγματος που θεωρεί ότι ικανοποιούν τις ανάγκες του σε ότι αφορά την εξασφάλιση των πληροφοριών που αναμένει να αποκτήσει. Ο υψηλός βαθμός επιλεκτικότητας του δείγματος εγγυάται σημαντικά ότι όλες οι κατηγορίες του προς τη διερεύνηση του πληθυσμού ως προς ορισμένα γνωρίσματά του θα αντιπροσωπεύονται στη δεδομένη έρευνα (Σιάρδος, 2009).

Μέγεθος Δείγματος:

Στην ποιοτική έρευνα ένα επιπλέον ερώτημα που καλείται να απαντήσει ορθά ο ερευνητής είναι το μέγεθος του δείγματος, όπου στην περίπτωσή μας δεν υπάρχουν αριθμητικοί περιορισμοί και σταθεροί κανόνες ως προς το μέγεθος του δείγματος. Το δείγμα δε χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο, αλλά αντιπροσωπευτικό. Επιπλέον, ο μικρός πληθυσμός του δείγματος ευνοεί την έρευνα για πρακτικούς λόγους, καθώς μειώνει το κόστος συλλογής των δεδομένων και το χρόνο διεκπεραίωσης της έρευνας. Υποστηρίζεται, πως το κατάλληλο μέγεθος δείγματος για ποιοτική μελέτη είναι αυτό που απαντάει επαρκώς στην ερευνητική ερώτηση. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος του δείγματος είναι (repository.kallipos.gr):

- το εύρος της μελέτης,
- η φύση του θέματος,
- η ποιότητα των δεδομένων,
- το σχέδιο της μελέτης,
- και το σύνολο της ερευνητικής μεθόδου.

Στην παρούσα έρευνα η επιλογή του μεγέθους του δείγματος ανέρχεται σε οχτώ ερωτώμενους, πέντε άτομα από τα αρμόδια τμήματα τουριστικής ανάπτυξης των Δήμων και τρία άτομα που ασχολούνται με τον τουρισμό στο επίπεδο της Περιφέρειας και κατά συνέπεια στο επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας. Εν κατακλείδι, το δείγμα που επιλέχθηκε επιδίωκε την διατύπωση των απόψεων σε θέματα τουρισμού, από απασχολούμενους σε όλες τις βαθμίδες Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Διαδικασία Συνεντεύξεων:

Οι συνεντεύξεις υλοποιήθηκαν σε εργάσιμες ώρες κατόπιν συνεννοήσεως με τους ερωτώμενους σε ώρα και ημερομηνία που τους διευκόλυνε, από τις 25/6/2017

έως τις 15/7/2017, στο χώρο εργασίας τους. Η χρονική διάρκεια της κάθε συνέντευξης καθορίστηκε από τη διάθεση συμμετοχής και τον εργασιακό χρόνο των ερωτώμενων, έχοντας ως μέσο όρο τα σαράντα πέντε λεπτά της ώρας. Πριν από κάθε συνέντευξη η ερευνήτρια πραγματοποιούσε εκ των προτέρων συνάντηση με τον κάθε ερωτώμενο ξεχωριστά, αφενός για να παρουσιάσει το λόγο και σκοπό της έρευνας και αφετέρου να εξασφαλίσει τη συμμετοχή των ερωτώμενων, ενώ παράλληλα προσπαθούσε να διερευνήσει το εργασιακό τους περιβάλλον. Εάν η απάντηση στο ερώτημα της συμμετοχής ήταν θετική τότε προχωρούσαν στην εύρεση της καταλληλότερης ημέρας και ώρας για τη διεξαγωγή της έρευνας.

Οι συνεντεύξεις ακολούθησαν την ημιδομημένη μορφή, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς τη τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση (Ιωσηφίδης, 2003). Η τεχνική αυτή στηρίχθηκε σε μία συζήτηση πολύ ελεύθερη όπου το μόνο μέλημα της ερευνήτριας ήταν να επαναφέρει τη συζήτηση στο πλαίσιο της έρευνας, όταν αυτή παρέκκλινε από τον αρχικό σκοπό (Ιωαννίδη-Καπόλου, 2017). Ο τύπος της συνέντευξης ήταν εις βάθος, ο σκοπός της συνέντευξης αυτού του τύπου είναι η συλλογή, όσο το δυνατόν πλουσιότερων πληροφοριών, για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων. Επίσης οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου είναι ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που επιτρέπει στον ερωτώμενο να αναπτύξει ελεύθερα την απάντησή του δίχως προκαθορισμούς. Τέλος, οι ερωτήσεις στο σύνολό τους ήταν γνώμης, καθώς στόχευαν στην διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των ερωτώμενων για διάφορα κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες (Ιωσηφίδης, 2003).

Πριν από την έναρξη κάθε συνέντευξης η ερευνήτρια διατηρούσε τις σημειώσεις που πιθανό να προέκυπταν από την προηγούμενη επίσκεψη και επιπλέον κατέφευγε σε υποθετικές απαντήσεις, ώστε να μπορεί να διαχειριστεί ευκολότερα τη διαδικασία της συνέντευξης και να κατευθύνει τη συζήτηση στο σημείο που αυτή επιθυμούσε, ώστε να εκμαιευόντουσαν όλες οι απαραίτητες απαντήσεις που θα εκπλήρωναν τους αρχικούς στόχους της έρευνας (Ισαρη και Πουρκός, 2015).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η ερευνήτρια κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων έπρεπε να παρατηρεί τη συμπεριφορά των ερωτηθέντων, να κατανοεί την ευστάθεια των απαντήσεών τους και να καθορίζει την ομαλή ροή της συνέντευξης στα πλαίσια μιας ευχάριστης και φιλικής συζήτησης, με σκοπό να κερδίσει και την εμπιστοσύνη των ερωτώμενων. Επιπλέον, ο λόγος της ερευνήτριας έπρεπε να είναι σαφής και ερμηνευτικός, δίχως να παρεκκλίνεται η ομαλή διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Έπειτα από την ολοκλήρωση της κάθε συνέντευξης ακολουθούσε η καταγραφή των παρατηρήσεων στο χώρο εργασίας της ερευνήτριας (Ιωσηφίδης, 2003). Για τις ανάγκες της έρευνας και την ορθή διεξαγωγή των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκε μαγνητόφωνο, έτσι ώστε να μην υπάρξουν πιθανές παραλήψεις (Ιωαννίδη-Καπόλου, 2017). Τέλος ακολούθησε η πλήρη καταγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας με τη βοήθεια της απομαγνητοφώνησης. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν στηρίχθηκε στην κατανόηση και την ερμηνεία των στάσεων στη δεδομένη χρονική στιγμή υλοποίησης της έρευνας (Χασάνδρα και Γούδας, 2004).

4.5 Αξιοπιστία Ποιοτικής Έρευνας

Το σημαντικότερο πρόβλημα το οποίο απορρέει από την ποιοτική έρευνα είναι το κριτήριο της αξιολόγησής της σε ότι αφορά την εγκυρότητά της. Η δυσκολία αυτή, η οποία αναφέρεται ουσιαστικά στην αξιοπιστία της έρευνας, προκύπτει από την άμεση εμπλοκή του ερευνητή στην έρευνα και την εξάρτηση των αποτελεσμάτων από το περιβάλλον, την ευαισθησία, τις αντιλήψεις και τις προκαταλήψεις του ερευνητή. Επομένως, η λογική της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας, δε μπορεί να εφαρμοστεί στις ποιοτικές μεθόδους, όπως διαμορφώνεται στις ποσοτικές μεθόδους έρευνας. Ο ερευνητής καλείται να πείσει ότι η περιγραφή των αποτελεσμάτων είναι όσο το δυνατόν ακριβέστερη και πληρέστερη, τόσο από την πλευρά του όσο και από την πλευρά των συμμετεχόντων (Καδδά, 2017).

Η διασφάλιση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας της ποιοτικής έρευνας επιτυγχάνεται μέσα από την ικανοποίηση συγκεκριμένων κριτηρίων ερευνητικής συνέπειας και την ενδελεχή περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε. Στη συγκεκριμένη έρευνα για να διασφαλιστεί η ποιότητα των αποτελεσμάτων και το κύρος της έρευνας, επιστρατεύτηκαν συγκεκριμένες στρατηγικές, οι οποίες επιχειρούν, αφενός να ικανοποιήσουν συγκεκριμένα κριτήρια

ερευνητικής συνέπειας και αφετέρου να αποκαλύπτουν λεπτομερώς την ερευνητική διαδικασία στον αναγνώστη, ώστε να μπορεί ο ίδιος να αξιολογεί σύμφωνα με τη δική του κρίση την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας (Συμεού, 2006). Τα κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα έχουν παρουσιαστεί από τη Χασάνδρα και το Γούδα κατά το έτος 2004:

- Η παρατεταμένη ενασχόληση: Πριν τη διεξαγωγή η ερευνήτρια αφιέρωσε τον απαραίτητο χρόνο στο περιβάλλον υλοποίησης της έρευνας προκειμένου να εξοικειωθεί με αυτό, να αποβάλει τυχόν λανθασμένες πληροφορίες και να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη των ερωτώμενων.
- Η επίμονη παρατήρηση: Σκοπός της επίμονης παρατήρησης είναι πρώτον να εντοπιστούν τα χαρακτηριστικά στοιχεία του περιβάλλοντος και των ερωτώμενων, που θα μελετηθούν και ο εστιασμός και η παρατήρηση των επιμέρους λεπτομερειών.
- Η τριμερής διασταύρωση πηγών, μεθόδων, εκτιμητών και θεωριών: Η τριμερής διασταύρωση αναφέρεται στη χρήση περισσότερων από μία πηγές, μεθόδους, εκτιμητές, θεωρίες κ.λπ., έτσι ώστε η διασταύρωση των διαφορετικών στοιχείων να δώσουν πιο αξιόπιστα αποτελέσματα - πληροφορίες. Στην παρούσα έρευνα η διασταύρωση των στοιχείων επιτεύχθηκε με τη χρήση του μαγνητοφώνου, καθώς ανά πάσα στιγμή μπορεί να ελεγχθεί η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.
- Λεπτομερής εξέταση από συνάδελφο: Είναι μια διαδικασία κατά την οποία στο σύνολό της η έρευνα εξετάζεται ενδελεχώς από κάποιον συνάδελφο, που κατέχει την ανάλογη εξοικείωση με το αντικείμενο της έρευνας. Στην παρούσα έρευνα η εξέταση πραγματοποιήθηκε από τον επιβλέποντα της διατριβής.
- Καταλληλότητα αναφορών: Είναι η συλλογή επιπλέον στοιχείων, τα οποία φυλάσσονται για πιθανό επανέλεγχο και χρησιμεύουν στην αξιοπιστία-φερεγγυότητα της έρευνας. Στην έρευνα αυτή η καταλληλότητα αναφορών επιτεύχθηκε με τη χρήση του μαγνητοφώνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Ανάλυση και παρουσίαση αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας

5.1 Ανάλυση Ποιοτικής Έρευνας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, η οποία ολοκληρώθηκε με τη χρήση του μαγνητοφώνου, έχοντας ως βασικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο της συνέντευξης. Ο πληθυσμός του δείγματος όπως προαναφέρθηκε ανέρχεται στα δέκα άτομα. Οι πέντε ερωτώμενοι προέρχονται από την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, στην ουσία ο κάθε ένας αντιπροσωπεύει το αρμόδιο τμήμα για τον τουρισμό του κάθε Δήμου, ενώ τρεις ερωτώμενοι προέρχονται από τη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Με στόχο την καλύτερη ανάλυση των αποτελεσμάτων οι απαντήσεις των ερωτηθέντων κατηγοριοποιήθηκαν σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με το φορέα της τοπικής αυτοδιοίκησης που αντιπροσώπευαν. Όλοι οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στα ίδια ερωτήματα, στα πλαίσια μιας ημιδομημένης συνέντευξης, που όμως δεν παρέκκλινε ουσιαστικά από ερωτώμενο σε ερωτώμενο. Η μόνη διαφοροποίηση στη διατύπωση των ερωτημάτων αφορούσε το φορέα ενασχόλησης των συμμετεχόντων.

Στο πρώτο ερώτημα για το ποιος είναι ο σημαντικότερος ρόλος/αρμοδιότητες του Δήμου/Περιφέρειας σε ότι αφορά την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, οι απαντήσεις ήταν κοινές για τους εκπροσώπους των Δήμων. *"Ο ρόλος που διαδραματίζει ο κάθε Δήμος της ελληνικής περιφέρειας για την τουριστική ανάπτυξη είναι κοινός. Αφενός οφείλουμε να ενισχύουμε το τουριστικό πνεύμα με την ανάπτυξη διάφορων δράσεων και αφετέρου σε συνεργασία με την Περιφέρεια είναι ευκολότερο οι προσπάθειές μας να αποδίδουν όλο και περισσότερο, χωρίς τη συναίνεση και κυρίως την ευνοϊκή διάθεση της Περιφέρειας πολλές από τις προσπάθειες που υλοποιούνται δεν θα ήταν εύκολο να επιτευχθούν"*, διατύπωσε εκπρόσωπος από την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Ενώ εκπρόσωπος από την Περιφέρεια ανέφερε πως *"Ο γενικότερος ρόλος της Περιφέρειας με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη είναι να φιλτράρει κάθε ιδέα για τουριστική ανάπτυξη και να την μεταφέρει ως απτή πραγματικότητα, να βρίσκεται πάντα σε αφύπνιση και να εκμεταλλεύεται την κάθε*

ευκαιρία, να ευνοεί, να διευκολύνει και να ενισχύει τις προσπάθειες που υλοποιούνται, ενώ παράλληλα να μεταφέρει τις τοπικές ανησυχίες στον κρατικό μηχανισμό".

Στο δεύτερο ερώτημα για το εάν συνηθίζεται ο Δήμος ή η Περιφέρεια να ακολουθεί τον Εθνικό Στρατηγικό σχεδιασμό για τον Τουρισμό όλες οι απαντήσεις, από το σύνολο των ερωτηθέντων είχαν την ίδια θετική κατεύθυνση. Εκπρόσωπος της δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης απάντησε χαρακτηριστικά *"Η Περιφέρεια αποτελεί το φορέα που καλείται να ακολουθεί κατά γράμμα τις κατευθυντήριες γραμμές που επιβάλλει όχι μόνο στον τουρισμό, αλλά και σε κάθε τομέα, οικονομικό, κοινωνικό κ.λπ. η εκάστοτε κυβέρνηση, καθώς όλος ο κρατικός μηχανισμός ακολουθεί τις δικές της προτάσεις, που συνήθως ακολουθούν τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης"*.

Στην επόμενη ερώτηση γινόταν αναφορά για το αν υπάρχει υγιής συνεργασία ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού σε θέματα που αφορούν τον τουρισμό και σε αυτήν την περίπτωση οι απόψεις των ερωτηθέντων ήταν κοινές. *"Οφείλουμε να είμαστε τυπικοί και να συνεργαζόμαστε μεταξύ μας, προς όφελος τόσο των πολιτών, όσο και του τόπου μας". "Εκτός από τη συνεργασία με τη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση αξίζει να σημειωθεί, πως επίσης καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει και η συνεργασία ανάμεσα στους Δήμους της περιοχής που απαρτίζουν την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση. Για να μπορέσει να αποδώσει καρπούς η κάθε προσπάθεια, η συνεργασία είναι σημαντική προς πάσα κατεύθυνση"*, απάντησαν εκπρόσωποι από την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση. *"Η συνεργασία είναι αυτονόητη. Αν δεν υπήρχε, έστω και σε υποτυπώδη μορφή, δεν θα είχαμε καταφέρει τίποτα μέχρι στιγμής και η περιοχή μας θα ήταν άγνωστη. Είμαστε υποχρεωμένοι να υπηρετούμε ορθά για τα όσα έχουμε επιλεγεί στις θέσεις που αντιπροσωπεύουμε". "Η συνεργασία αποτελεί το άλφα και το ωμέγα στην τοπική αυτοδιοίκηση, όλα ξεκινούν και όλα τελειώνουν μέσα από την υγιή συνεργασία, όχι μόνο ανάμεσα στην τοπική αυτοδιοίκηση, αλλά και στην συνεργασία αυτής με τους πολίτες"*. Οι δύο αυτές απαντήσεις εκπροσωπούν ερωτηθέντες από τη δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση και αποδίδουν με τον καλύτερο τρόπο την αξία της συνεργασίας, η οποία ήταν και το ζητούμενο του ερευνητικού ερωτήματος.

Στη συνέχεια οι ερωτώμενοι έπρεπε να απαντήσουν για το εάν πιστεύουν πως μεταφέρεται το σύνολο των απαραίτητων πληροφοριών προς τον κρατικό μηχανισμό, ώστε να συμπεριλαμβάνονται οι τοπικές τουριστικές ιδιαιτερότητες στον εθνικό

στρατηγικό σχεδιασμό για τον τουρισμό. Όπως και στο προηγούμενο ερώτημα έτσι και σε αυτήν την περίπτωση οι απαντήσεις ήταν κοινές. *"Αυτός είναι ο πραγματικός μας ρόλος. Είμαστε τα όργανα που βρίσκονται σε συνεχή συνεργασία με τον κρατικό μηχανισμό, προσπαθώντας να αξιοποιήσουμε κάθε τουριστική δυνατότητα και επιπλέον να συνδράμουμε στην τουριστική ανάπτυξη όλης της χώρας"*. Απάντησε χαρακτηριστικά εκπρόσωπος από τη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση.

Οι απαντήσεις στο επόμενο ερώτημα, που αφορούσε την κατεύθυνση που ακολουθεί η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, ήταν ομόφωνες, καθώς η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας δεν προσφέρεται για μαζικό τουρισμό. *"Είναι ξεκάθαρο πως η περιοχή μας προσφέρεται αποκλειστικά για εναλλακτικό τουρισμό, η ανάπτυξη του οποίου έχει καταφέρει να διαμορφώσει ουσιαστικά το τουριστικό προφίλ της περιοχής μας"*, απάντησε εκπρόσωπος από την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση.

Στο επόμενο ερώτημα οι απαντήσεις ανάμεσα στους ερωτώμενους της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης ήταν διαφορετικές, καθώς ο κάθε ένας εκπροσώπηκε και έναν διαφορετικό Δήμο. Επομένως οι απαντήσεις ήταν ανάλογες με τους πόρους που προσφέρει η κάθε περιοχή. *"Ο σημαντικότερος πόρος που μπορεί να εκμεταλλευτεί τουριστικά στην περιοχή μας είναι οι πλούσιοι ορεινοί όγκοι, η πολιτιστική χροιά της περιοχής και ο πρωτογενής τομέας"*, απάντησε ο εκπρόσωπος από το Δήμο Κάτω Νευροκοπίου. *"Η ομορφιά της περιοχής εμπλουτίζεται από το υγρό στοιχείο, το οποίο διαμορφώνει μοναδικά τοπία μέσα στην πόλη της Δράμας, οι άνεμοι που κυριαρχούν στους γύρο ορεινούς όγκους ενθαρρύνουν την πραγματοποίηση διαφορετικών αθλημάτων, επιπλέον ο πρωτογενής τομέας και ιδίως οι βραβευμένοι αμπελώνες, χαρίζουν στην περιοχή μας μία μοναδικότητα"*, απάντησε χαρακτηριστικά ο εκπρόσωπος του Δήμου Δράμας. *"Αδιαμφισβήτητα η μοναδική φυσική ομορφιά της περιοχής μας, η πλούσια βλάστηση, ο ποταμός Νέστος και οι Θερμές Ιαματικές Πηγές, σε συνδυασμό με τους πλούσιους αμπελώνες και τα τρία οινοποιεία, είναι οι πόροι που διαχωρίζουν στον Δήμο Παρανεστίου, "*, απάντησε ο εκπρόσωπος του αντίστοιχου Δήμου. *"Η περιοχή μας φημίζεται για την ιστορία της και τον πολιτισμό της. Επιπλέον, στον πρωτογενή τομέα σημαντική είναι η προσφορά της οινικής παραγωγής. Αμπελώνες μοναδικής αξίας εκτείνονται σε όλη την έκταση του Δήμου μας"*, απάντησε εκπρόσωπος από το Δήμο Δοξάτου. *"Η μοναδικότητα του σπηλαίου του Αγγίτη, η ιστορία του τόπου και τα ιδιαίτερα έθιμα που ζωντανεύουν κάθε έτος, προστατεύοντας*

την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας, αποτελούν και τους σημαντικότερους πόρους της περιοχής μας σε συνάρτηση με την ομορφιά του τοπίου, τους ορεινούς όγκους που διαγράφονται πάνω από το Δήμο και τον πρωτογενή τομέα", απάντησε ο εκπρόσωπος από το Δήμο Προσοτσάνης. "Όπως προαναφέρθηκε η Περιφερειακή Ενότητα Δράμας δε προσφέρεται για μαζικό τουρισμό, δε θα μπορούσε όμως να ζηλέψει καμία άλλη περιοχή, καθώς οι πλούσιοι ορεινοί της όγκοι, η ξεχωριστή βιοποικιλότητά της, το έντονο γεωγραφικό της ανάγλυφο, η σπουδαιότητα των δασών της, η πληθώρα των γλυκέων υδάτων, η ιστορία της, ο πολιτισμός, η θρησκευτική της ταυτότητα, η φυσική ομορφιά της, ο πρωτογενής της τομέας που την έχει κάνει αναγνωρίσιμη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο αποτελούν το σύνολο των πόρων που μπορούν και εκμεταλλεύονται, με σκοπό την ανάπτυξη της περιοχής και πάντα με ιδιαίτερο σεβασμό προς τη διατήρηση του περιβάλλοντος", σημείωσε ερωτώμενος από την Περιφέρεια.

Στο αμέσως επόμενο ερώτημα οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν για το ποιες μορφές του τουρισμού έχουν επιλεγεί ώστε να προωθηθεί η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής τους. Οι απαντήσεις ήταν ανάλογες με τους πόρους που αναγνωρίζουν στην περιοχή τους, όπως τους διατύπωσαν στο προηγούμενο ερώτημα. "Η περιοχή μας προσφέρεται για ορεινό και χιονοδρομικό τουρισμό, όπως και για οικοτουρισμό", απάντησε ο εκπρόσωπος του Δήμου Κάτω Νευροκοπίου. "Ο πολιτιστικός τουρισμός που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία έτη, ο οινοτουρισμός που βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο, αλλά έχει κάνει σημαντικά βήματα, ο θρησκευτικός και ιστορικός τουρισμός, όπως και ο αθλητικός τουρισμός είναι οι κύριες μορφές του λεγόμενου εναλλακτικού τουρισμού, που προσφέρει συνολικά η περιοχή μας", απάντησε ο εκπρόσωπος του Δήμου Δράμας. "Η περιοχή μας, όπως προαναφέρθηκε, παρουσιάζει μια σπάνια ομορφιά που διαμορφώνεται με την παρουσία του ποταμού Νέστου. Επομένως η περιοχή μας προσφέρεται για φυσιολατρικό και ορεινό τουρισμό, για οικοτουρισμό και για αθλητικό τουρισμό, καθώς υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια, extreme sports. Επίσης η αξιοποίηση των Θερμών πηγών και η δημιουργία ενός κέντρου Θερμαλισμού θα έδινε μια νέα τουριστική κατεύθυνση στην ευρύτερη περιοχή", σημείωσε ο εκπρόσωπος του Δήμου Παρανεστίου. "Ο οινοτουρισμός, ο αγροτικός, πολιτιστικός και ιστορικός τουρισμός, συνθέτουν τις μορφές του εναλλακτικού τουρισμού που προσφέρει η περιοχή μας σε έναν επισκέπτη", διατύπωσε ο εκπρόσωπος του Δήμου Δοξάτου. Ενώ ο εκπρόσωπος του Δήμου

Προσοτσάνης σημείωσε πως "οι κύριες μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή μας και προωθούν την τουριστική άνθιση στα πλαίσια του εναλλακτικού τουρισμού είναι ο οικοτουρισμός, ο αγροτικός, πολιτιστικός και φυσιολατρικός τουρισμός".

Η ερώτηση για το ποιες είναι οι σημαντικότερες ενέργειες που έχουν υλοποιηθεί μέχρι στιγμής από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την ανάπτυξη του τουρισμού, έδωσε αξιόλογα ευρήματα για την έρευνα. "Η πιο σημαντική ενέργεια είναι να μη βρίσκεσαι ποτέ σε αδράνεια. Αυτό βέβαια σημαίνει πως επειδή η περιοχή μας προσφέρεται για τουρισμό σε όλες τις εποχές του χρόνου είναι απαραίτητο για την κάθε περίοδο του χρόνου να διοργανώνονται εκδηλώσεις με σκοπό την προσέλκυση των τουριστών και παράλληλα την ανάδειξη του τόπου. Τα πρώτα θεμέλια αυτής της σκέψης υλοποιήθηκαν κυρίως με την εδραίωση της Ονειρούπολης και τα τελευταία έτη με τη Δραμοινογνωσία. Επίσης, η διαφήμιση και η χρήση του διαδικτύου στην εποχή μας, μπορούν εύκολα να ευνοήσουν την τουριστική ανάπτυξη αν χρησιμοποιηθούν ορθά, μια προσπάθεια η οποία χρόνο με το χρόνο αποδίδει όλο και περισσότερο", διατύπωσε χαρακτηριστικά ο εκπρόσωπος του Δήμου Δράμας. Ενώ ο εκπρόσωπος του Δήμου Παρανεστίου ανέφερε επίσης πως "τα τελευταία έτη γίνεται μία αξιόλογη προσπάθεια τόσο από τους τοπικούς φορείς όσο και από τις τοπικές επιχειρήσεις να επιτευχθεί η τουριστική ανάπτυξη μέσα από τη διαφήμιση του τόπου μας, βέβαια πέρα από αυτό ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές της Περιφέρειας και σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς όλης της περιοχής πραγματοποιούνται δράσεις που στηρίζονται κυρίως στον πολιτισμό, τον αθλητισμό, στον πρωτογενή τομέα και στη φυσική ομορφιά, ώστε να υπάρχει ικανοποιητικό τουριστικό ενδιαφέρον ". "Στην περιοχή μας τα τελευταία έτη και ιδίως με την κυβερνητική καθοδήγηση για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, υλοποιείται μία πληθώρα δράσεων, ενδεικτικά θα αναφερθεί η έντονη προσπάθεια για διαφήμιση των πολιτιστικών δρώμενων, η ανάπλαση τόσο μέσα στην πόλη της Δράμας, όσο και στην ευρύτερη περιοχή με σκοπό την παρακίνηση του τουριστικού ενδιαφέροντος, η προσπάθεια συνεργασίας με τις επιχειρήσεις για την υλοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων, η συνεχή συνεργασία με το αρμόδιο υπουργείο και η ανταλλαγή πληροφοριών, η καθιέρωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, οι οικονομικές ενισχύσεις για την υλοποίηση των εκδηλώσεων και την απαραίτητη διαφήμισή τους παρόλο που διανύουμε μία δύσκολη οικονομικά περίοδο και το σημαντικότερο πραγματοποιείται μία συλλογική προσπάθεια

από όλους τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης να εκμεταλλευτούν στο έπακρον όλοι οι φυσικοί, πολιτιστικοί, ιστορικοί και θρησκευτικοί πόροι της περιοχής μας", αυτή αποτελεί μία σημαντική απάντηση που έδωσε εκπρόσωπος από την Περιφέρεια.

Στο προτελευταίο ερώτημα για το ποια είναι τα οφέλη που έχουν προκύψει μέχρι σήμερα από τις δράσεις που υποστηρίζουν την τουριστική πρόοδο αξιοσημείωτη ήταν η απάντηση εκπροσώπου από την πρωτοβάθμια αυτοδιοίκηση, "Χωρίς καμία αμφιβολία σε περίοδο οικονομικής κρίσης η τουριστική αύξηση της περιοχής μας, επιβραβεύει το σύνολο των προσπαθειών που υλοποιούνται καθημερινά. Οι τουρίστες δεν αγοράζονται, αλλά κερδίζονται μέρα με τη μέρα. Η σχέση ανάμεσα σε αυτούς και σε κάθε πολίτη της περιοχής μας δεν αποτελεί μία απλή οικονομική συναλλαγή, διότι πέρα από την αύξηση του εισοδήματος και τις θέσεις εργασίας που προσφέρονται, οι κοινωνικές σχέσεις είναι περισσότερο σημαντικές, ιδίως όταν καταφέρουν να έχουν διάρκεια με το πέρασμα των χρόνων". "Σαφώς και το σημαντικότερο όφελος που έχει προκύψει μέχρι σήμερα είναι η ίδια η αύξηση της τουριστικής κίνησης και το αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον για την περιοχή μας. Φυσικά ακολουθεί μια σειρά από οικονομικά και κοινωνικά οφέλη, βέβαια ποτέ δεν είναι εφικτό να παραμένουν ικανοποιημένοι όλοι οι πολίτες. Ένα μερίδιο του κοινωνικού συνόλου της περιοχής μπορεί να αδιαφορεί για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, καθώς δε συμβάλλει στην αύξηση του οικογενειακού τους εισοδήματος, αλλά σίγουρα είναι περήφανοι για τον τόπο τους και έχουν την ευκαιρία να ψυχαγωγούνται μέσα από τις διάφορες εκδηλώσεις που έχουν ως βασικό στόχο την τουριστική ανάπτυξη", σημείωσε εκπρόσωπος από τη δευτεροβάθμια αυτοδιοίκηση.

Το ερώτημα για το αν υπάρχει ουσιαστική επικοινωνία ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουρισμό, με σκοπό να επιτυγχάνονται συνολικά οι τουριστικοί στόχοι, αποτελεί και το τελευταίο ερώτημα της έρευνας. Όλοι οι εκπρόσωποι στο σύνολό τους απάντησαν πως τα τελευταία χρόνια οι προσπάθειες συνεργασίας είναι όλο και περισσότερες. "Αυτό αποδεικνύεται πέρα από την ικανοποιητική τουριστική ανάπτυξη και από τη προσπάθεια των επιχειρήσεων παρόλο των οικονομικών δυσκολιών να ενισχύουν τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται είτε με χορηγίες, είτε προσφέροντας επιπλέον υπηρεσίες στους πελάτες τους, την περίοδο των εκδηλώσεων", δήλωσε εκπρόσωπος της Περιφέρειας.

5.2 Συμπεράσματα Έρευνας

Η τοπική αυτοδιοίκηση στην περιοχή έρευνας διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση και την ανάπτυξη του τουρισμού. Υιοθετώντας κατά κύριο λόγο τον εναλλακτικό τουρισμό, καθώς η περιοχή δε προσφέρεται για μαζικό τουρισμό, έχει καταφέρει να εκμεταλλευτεί σχεδόν το σύνολο των πόρων που διαθέτει ο τόπος και να προωθήσει την ανάπτυξή του. Επιπλέον ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί και την κύρια κατεύθυνση που δίνεται από το Στρατηγικό Τουριστικό Σχεδιασμό. Παρατηρώντας κανείς τα στοιχεία της τοπικής ανάπτυξης διαπιστώνει πως οι παρεμβάσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης στον τουρισμό και οι ευκαιρίες για νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, θέτουν τα καλύτερα θεμέλια για την τουριστική εξέλιξη του τόπου.

Η βαρύτητα που δίνεται στον εναλλακτικό τουρισμό, ο οποίος εξασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος, οδηγεί σε ένα αισιόδοξο μήνυμα για βιώσιμη ανάπτυξη στην περιοχή. Επιπλέον, ακολουθεί τις σύγχρονες τάσεις του τουρισμού, παρέχοντας τη δυνατότητα στην περιοχή να συναγωνίζεται, επί ίσοις όροις, άλλες περιοχές της ημεδαπής ή της αλλοδαπής για την παρακίνηση μεγαλύτερου ποσοστού τουριστών.

Η τοπική αυτοδιοίκηση αναγνωρίζοντας και επισημαίνοντας το ρόλο της, προωθεί τη συνεργασία ανάμεσα στους φορείς της και μεταφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες στον κρατικό μηχανισμό. Επίσης συνειδητοποιώντας τη σπουδαιότητα της συνεργασίας προς κάθε κατεύθυνση προωθεί τις σχέσεις της με τους επαγγελματίες της περιοχής που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού.

Το σύνολο των πολιτιστικών εκδηλώσεων που έχουν ετήσιο χαρακτήρα, καθώς επαναλαμβάνονται και εμπλουτίζονται με νέες ιδέες κάθε χρόνο, καθιστούν πλέον την περιοχή αναγνωρίσιμη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Προς αυτήν την κατεύθυνση η τοπική αυτοδιοίκηση συμβάλλει με δύο τρόπους. Πρώτον, ενισχύοντας τη διοργάνωση των εκδηλώσεων με κάθε τρόπο και δεύτερον, προωθώντας τη διαφήμιση του τόπου μέσα από αυτές τις εκδηλώσεις. Η προσπάθεια της διαφήμισης ενισχύεται με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τη γενικότερη εκμετάλλευση του διαδικτύου, κάτι το οποίο αποδεικνύει το χρόνο που αφιερώνουν οι αρμόδιοι για την προώθηση του τόπου τους, αλλά και κυρίως τη βαρύτητα που

δίνει στην τουριστική ανάπτυξη η τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς εκμεταλλεύεται κάθε μέσο για να εγείρει το ενδιαφέρον των τουριστών καθημερινά.

Στόχο της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί η πλήρης ικανοποίηση των τουριστών, καθώς δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ποιότητα του τουριστικού προϊόντος που προσφέρεται και όχι μόνο στην είσπραξη του άμεσου κέρδους. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη στρατηγικών που αποβλέπουν στη δημιουργία και ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων.

Από την έρευνα προκύπτει πως οι ερωτώμενοι στο σύνολό τους αναγνωρίζουν εύκολα την πολιτιστική αξία της περιοχής τους και την μοναδικότητα του φυσικού τοπίου. Υπάρχουν όμως και άλλοι πόροι σε κάθε πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση που είναι λιγότερο αναγνωρίσιμοι και δεν εκμεταλλεύονται. Το γεγονός αυτό αφήνει ερωτήματα, αφενός για το εάν θα ήταν εφικτό να αξιοποιηθούν περισσότεροι πόροι, ώστε να ενισχυθεί το τουριστικό προϊόν και αφετέρου, εάν η οικονομική κρίση δεν επιτρέπει ένα μεγάλο τουριστικό "άνοιγμα", αλλά επιβάλλει μικρότερα και σταθερότερα επενδυτικά βήματα. Επίσης, σημαντικό είναι το γεγονός πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα έχουν την ικανότητα να διακρίνουν την αξία της συνεργασίας τόσο ανάμεσα στους τοπικούς φορείς όσο και ανάμεσα στην τοπική αυτοδιοίκηση και τους επιχειρηματίες.

Θα ήταν αδύνατο να σκεφτεί κανείς την τουριστική ανάπτυξη σε περιφερειακό επίπεδο, δίχως τις παρεμβάσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι αποφάσεις και τα κονδύλια που επενδύονται για τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, τις αναπλάσεις και την επιχειρηματική πρόοδο, απορρέουν από τις προτάσεις που παρουσιάζει η τοπική αυτοδιοίκηση στον κρατικό μηχανισμό. Η ενίσχυση του τόπου αφενός επιφέρει οικονομικά οφέλη στην περιοχή και αφετέρου συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αποτέλεσμα, να επιταχύνονται οι διαδικασίες εξόδου από την οικονομική κρίση καθώς ο τουρισμός αποτελεί σήμερα τον πιο υγιή τομέα της ελληνικής οικονομίας.

Συνοψίζοντας, γίνεται κατανοητό πως η τοπική αυτοδιοίκηση προωθώντας τη συνεργασία, δημιουργώντας σημαντικές εκδηλώσεις, διατηρώντας αναλλοίωτο το περιβάλλον, αφιερώνοντας πολύτιμο χρόνο αλλά και χρήματα, την τεχνολογία, πραγματοποιώντας έργα υποδομής και προσφέροντας ποιότητα συμβάλλει

ουσιαστικά στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Ενώ επιπλέον αναδεικνύει συνολικά τη σπουδαιότητα του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τουριστική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Καταληκτικά Συμπεράσματα

6.1 Συμπεράσματα

Η Ελλάδα θεωρείται ως ένας δημοφιλής τουριστικός προορισμός, ενώ αντίστοιχα η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς παράγοντες της χώρας. Για το σύνολο των τοπικών αυτοδιοικήσεων της χώρας ο τουρισμός αποτελεί τον πυρήνα της οικονομικής ανάπτυξης. Με την έλευση της οικονομικής κρίσης τα μερίδια της "παραδοσιακής" αγοράς ελαττώθηκαν, ενώ συγχρόνως μειώθηκαν και οι επενδύσεις για την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, την ίδια εποχή όπου οι τουρίστες με μεγάλη ταξιδιωτική εμπειρία γίνονται όλο και πιο απαιτητικοί και εκλεκτικοί, αναζητώντας την αυθεντικότητα με βάση τις τοπικές ιδιαιτερότητες, τη σταθερή ποιότητα, αλλά και την ύπαρξη καινοτόμων επιχειρήσεων που αναπτύσσονται με σκοπό να προσφέρουν νέα τουριστικά προϊόντα. Απαιτείται, λοιπόν, να επανακαθορίσει κανείς τα καθήκοντα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τη μεταξύ της συνεργασία, γεγονός που προϋποθέτει ότι οι φορείς λήψης αποφάσεων και οι εμπλεκόμενοι θα αναπτύξουν την κατάλληλη κουλτούρα επικοινωνίας και συμμετοχής (www.grde.eu). Σε περίπτωση που δεν επιτυγχάνεται η υγιής επικοινωνία ανάμεσα στους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι αδύνατο να ευνοηθεί η τουριστική ανάπτυξη και εν συνεχεία να ωφεληθεί η τοπική κοινωνία.

Πέρα από την επικοινωνία ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι ουσιαστικής σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη μίας περιοχής. Οι αποφάσεις σε τοπικό επίπεδο εκτός από τις γενικές κρατικές κατευθυντήριες γραμμές που δίνονται από τον κρατικό μηχανισμό καθορίζονται από την ίδια την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Το γεγονός και μόνο αυτό, ενισχύει το ρόλο της και την ανάγκη για τη διαρκή ενασχόληση και την ανάπτυξη πραγματικού ενδιαφέροντος για το τουριστικό προϊόν, καθώς σήμερα αποτελεί ίσως και τη μοναδική πηγή διαφυγής από τον κλοιό της οικονομικής κρίσης.

Η εξέλιξη του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο επηρεάζεται άμεσα από τη στάση, τις κινητοποιήσεις και τη γενικότερη πολιτική που ακολουθεί η τοπική αυτοδιοίκηση. Η φροντίδα, η διαμόρφωση και η ανάπλαση του οικιστικού, φυσικού, ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος εξαρτώνται από τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι

αρμόδιοι τοπικοί φορείς, ώστε να προωθήσουν το τουριστικό προϊόν της περιοχής τους. Η καθημερινή φροντίδα αυτών των ενεργειών κρίνεται απαραίτητη, ώστε να βελτιώνεται διαρκώς η τουριστική εικόνα ενός τόπου.

Οι τουριστικές επιχειρήσεις στο σύνολό τους, θα πρέπει να ευνοούν και να επιζητούν την επικοινωνία με τους τοπικούς φορείς, αποσκοπώντας όχι μόνο στην οικονομική ικανοποίηση των επιχειρήσεών τους, αλλά και στη γενικότερη τουριστική ανάπτυξη του τόπου, που θα επισφραγίσει και θα διαφυλάξει τη μελλοντική τουριστική εξέλιξη. Επίσης θα πρέπει να παροτρύνουν τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης για τη δημιουργία νέων εκδηλώσεων και να εξασφαλίζουν την ανταλλαγή πληροφοριών σε ότι αφορά την τουριστική κίνηση και το τουριστικό ενδιαφέρον, έτσι ώστε και οι επιχειρηματίες να μένουν ικανοποιημένοι, αλλά ταυτόχρονα και οι τοπικοί φορείς να μπορούν να επεμβαίνουν άμεσα στα διάφορα τουριστικά ζητήματα που προκύπτουν και να αξιοποιούν τις πληροφορίες που δέχονται από τους επιχειρηματίες. Είναι σημαντικό και οι δύο πλευρές να κατανοήσουν πως το μέλλον της τουριστικής ανάπτυξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, από την ικανότητα συνεργασία τους.

Η σχέση Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Τουρισμού είναι αμφίδρομη. Η ανάπτυξη του ενός εξαρτάται άμεσα από την εξέλιξη του άλλου. Στη σημερινή εποχή η τουριστική δραστηριότητα συγκαταλέγεται στις σημαντικότερες αναπτυξιακές αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης. Συνεπώς, ο τουρισμός με τη σειρά του έχει τη δυναμική να επηρεάζει την ανάπτυξη ενός τόπου και παράλληλα να συνδράμει ενεργά στον αναπτυξιακό ρόλο που αναλαμβάνει η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Στη σημερινή εποχή η συνειδητοποίηση της ανάγκης για ορθολογική και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη έχει μεταφέρει το ενδιαφέρον στον κρίσιμο ρόλο που οφείλουν να διαδραματίσουν οι τουριστικοί φορείς και οργανισμοί (είτε είναι κρατικοί είτε όχι), ανεξάρτητα από το εύρος του πεδίου ευθύνης τους (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό), σε θέματα που άπτονται του σχεδιασμού και της ανάπτυξης του τουρισμού όπως είναι η διαμόρφωση της στρατηγικής της τουριστικής και γενικότερης ανάπτυξης μιας περιοχής, οι θεσμικές παρεμβάσεις, η ενεργή συμμετοχή στον τουριστικό σχεδιασμό, η θέσπιση μέτρων πολιτικής, η εξασφάλιση και η κατανομή χρηματοδότησης, η δραστηριοποίηση στο μάρκετινγκ και την προβολή και

τέλος η παροχή κινήτρων για τον επηρεασμό της προσφοράς (Σταυρινούδης και Φαρσάρη, 2009).

Η τοπική αυτοδιοίκηση οφείλει να πραγματοποιεί έρευνες που να αποδεικνύουν, την αποδοτικότητα της προσπάθειάς της. Πέραν από τη συνεργασία με τους επιχειρηματίες είναι εξίσου σημαντικό να καταγράφεται η άποψη των πολιτών και παράλληλα να εκμαιεύονται πληροφορίες από τουρίστες και επισκέπτες, ώστε να καταγράφονται -εκτός από την πιθανή ικανοποίησή τους- τα μειονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος της περιοχής και να δίνεται βαρύτητα σε θέματα βελτίωσης. Στη βιβλιογραφία υπάρχει μία πληθώρα πληροφοριών για τον τουρισμό και για την προσφορά του στην κοινωνική ευημερία. Αντιθέτως οι πληροφορίες που προσδιορίζουν τις αρμοδιότητες και τα πεπραγμένα της τοπικής αυτοδιοίκησης σε ερευνητικό επίπεδο είναι ελάχιστες. Μπορεί να προσδιορίζονται μέσω του Συντάγματος και των νομικών διατάξεων, αλλά η πραγματικότητα πάντα απέχει. Συνεπώς, θα ήταν χρήσιμο να υλοποιούνταν έρευνες, ώστε η ίδια η τοπική αυτοδιοίκηση να εξετάζει την αποδοτικότητά της στον τουριστικό τομέα.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να διατυπωθεί μία απάντηση προς το κεντρικό ερώτημα της διατριβής για το αν η τοπική αυτοδιοίκηση συμβάλλει ουσιαστικά στην τουριστική ανάπτυξη και αν οι προσπάθειές της αποδίδουν. Από την υλοποίηση των συνεντεύξεων, την ενασχόληση με μία πληθώρα πληροφοριών, τόσο από το διαδίκτυο όσο και από στοιχεία που κρατούν οι αρμόδιες τουριστικές υπηρεσίες και την διαρκή παρατήρηση, οφείλεται να σημειωθεί ότι στο σύνολό τους όλοι οι φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Περιφερειακής Ενότητας Δράμας έχουν καταφέρει να συνεισφέρουν στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Αυγερινού-Κολώνια Σ., Σπυρόπουλος Ι. και Τουφεγγοπούλου Α. (2012), Ο Αειφόρος Τουρισμός στη μεγάλη και στη μικρή κλίμακα-Τεκμήρια και Προϋποθέσεις, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής ανάπτυξης, Πεδίον Άρεως, 27 - 30 Σεπτεμβρίου 2012, Βόλος, ανακτήθηκε στις 28/5/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <http://irakleitos2.ntua.gr/docs/50/o%20aeiforos%20tourismos%20stin%20megali.pdf>
- Βαδράτσικα Ζ. & ΣΙΑ Ε.Ε. (2013), Αναπτυξιακή Δράση 1, Εντοπισμός και ανάδειξη καλών πρακτικών σε θέματα ανάπτυξης επιχειρηματικότητας σε δυναμικούς τομείς της τοπικής οικονομίας, Μελέτη καταγραφής καλών πρακτικών σε θέματα ανάπτυξης επιχειρηματικότητας σε δυναμικούς τομείς της τοπικής οικονομίας, Πρόγραμμα ΕΣΠΑ
- Βαρβαρέσος Σ. (2007), Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός - Προγραμματισμός, ανακτήθηκε στις 15/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <file:///C:/Users/userx/Downloads/180-369-1-SM.pdf>
- Δήμος Δράμας (2016), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δράμας Δημοτική Περίοδος 2014-2019, Διεύθυνση Προγραμματισμού, Οργάνωσης και Πληροφορικής, Δράμα
- Δήμος Δράμας (2009), Μελέτη Κατάρτισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Δήμου Δράμας, Δημοτικής περιόδου 2007-2010, Ενότητα πρώτη-Στρατηγικός Σχεδιασμός
- Ζυγούρης Π., Δανόπουλος Γ. και Κουτσούρη Δ. (2014), Νέα Αρχιτεκτονική και Αυτοδιοίκησης και Αποκεντρωμένης Διοίκησης-Πρόγραμμα Καλλικράτης Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ 87 Α/7-6-2010) Επικαιροποιημένη Έκδοση, ανακτήθηκε στις 7/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <https://www.eetaa.gr/ekdoseis/pdf/157.pdf>
- Θεοδωράκης Ν. (2002), Αθλητικός Τουρισμός, Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ανακτήθηκε στις 15/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS103/%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%AC%CF%83%CE>

http://www.mirc.ntua.gr/6th_conference/presentations/2_parallel_sessions/3rd_session/THEOULAKIS%20K%20-%20MANDAS%20EV%20-%20MYSTRIOTI%20CHR.pdf

- Θεουλάκης Κ., Μαντάς Ε. και Μυστριώτη Χρ. (2017), Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού: Η περίπτωση της ορεινής Κορινθίας, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ανακτήθηκε στις 15/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: http://mirc.ntua.gr/6th_conference/presentations/2_parallel_sessions/3rd_session/THEOULAKIS%20K%20-%20MANDAS%20EV%20-%20MYSTRIOTI%20CHR.pdf
- Ίσαρη Φ. και Πουρκός Μ. (2015), Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ζωγράφου
- Ιωαννίδη-Καπόλου, Ε. (2017). Σημειώσεις μαθήματος η Κοινωνιολογική Έρευνα-Μεθοδολογία και τεχνικές. Εθνική σχολή Δημόσιας Υγείας: Τομέας Κοινωνιολογίας, ανακτήθηκε στις 3/8/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: http://www.nsph.gr/Files/006_Koinoniologias/Research_Stages.doc
- Ιωσηφίδης Θ. (2003), Σημειώσεις στην Εισαγωγή στην Ανάλυση Δεδομένων Ποιοτικής Κοινωνικής Έρευνας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ανακτήθηκε στις 3/8/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <http://www.cultural-representation.com/files/SIMEIOSEISiosifidis.doc>
- Καδδά Α. (2017), Ποιοτική Μέθοδοι Έρευνας στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες ανακτήθηκε στις 25/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/NURS239/%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%20%CE%9A%CE%94%CE%94%CE%91/1%CE%BF%20%CE%9A%CE%95%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%91%CE%99%CE%9F.%20%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%9F%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%CE%A3%20%CE%95%CE%A1%CE%95%CE%A5%CE%9D%CE%91%CE%A3.pdf>
- Καρανικόλας Κ. (2015), Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ένα συνοπτικό εγχειρίδιο από φοιτητές για φοιτητές, Δημοσιευμένο, σ.: 54-56, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, ανακτήθηκε στις

26/5/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <http://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>

- Καρίκης και Τσαμαντάνης (2013), Πολιτιστική Κληρονομιά και Τουριστικό προϊόν: Μελέτη προσέγγισης της επιρροής του Αρχαιολογικού Χώρου των Δελφών και του Μουσείου στην Π.Ε. Φωκίδας, ανακτήθηκε από τη διαδικτυακή σελίδα: http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/46_karikis_tsamantanis_ersagr13.pdf, στις 16/6/2017
- Κομίλης Π. (2001), Οικοτουρισμός, Η εναλλακτική προοπτική αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης, 1^η Έκδοση, Εκδόσεις ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ, Αθήνα
- Κολλυρόπουλος Κ. και Ζέρβου Α. (2013), Διερεύνηση δυνατοτήτων προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως παράγοντα βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης. Η περίπτωση του Δήμου Δυτικής Αχαΐας, Ελληνικό Τμήμα της Ευρωπαϊκής και Διεθνούς Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης, 11^ο Επιστημονικό Συνέδριο, Αγροτική οικονομία, ύπαιθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη, 14-15 Ιουνίου, Πάτρα
- Κούτουλας Δ. (2017), Σημειώσεις μαθήματος Εισαγωγή στον Τουρισμό και την Τουριστική Οικονομία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πάτρα
- Μυλωνόπουλος Δ. και Μοίρα Π. (2011), Τοπική Αυτοδιοίκηση και Τουριστικά Ανάπτυξη, Μελέτη Περίπτωσης του Portsmouth, Τουριστικά Θέματα, τόμ.:14, σελ. 66-78, ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: <http://polyxenimoira.weebly.com/uploads/3/0/4/6/30464652/17.portsmouth.pdf>
- Ξυλά-Παττακού Τ., Καμπόλη Ε., Χατζάτογλου Μ., Γεωργακοπούλου Π., Λατσούδη Γ., Σαπέλα Μ., Καλογήρου Α., Ζωγοπούλου Δ., Τζήμα Ι., Αραβαντινού Α., Γκίκα Ζ., Μπίλλια Α., Ντονά Α., Φαρούπου Α., Καλλίνικου Ε. και Καρβούνη Α. (2012), Δομή και Λειτουργία της Τοπικής και Περιφερειακής Δημοκρατίας Ελλάδας, 2012, Υπουργείο Εσωτερικών, ανακτήθηκε στις 7/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ffa70e-eca84e2ec9b9/Domi_leit_top_perAutod_2012.pdf
- Παππάς Ν. (2011), Τουρισμός, Περιβάλλον-Πολιτισμός-Τουρισμός-Περιφερειακή Ανάπτυξη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης

Ενηλίκων, ανακτήθηκε στις 25/5/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα:
<https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3483/1046.pdf>

- Πολίτης Α. (2013), Η συμβολή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη του Ν. Τρικάλων, ανακτήθηκε στις 15/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα:
http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/69_politis_ersagr13.pdf
- Προκοπίου Δ., Τσελέντης Β., Γεωργιάδης Λ., Μπούσμπουρας Δ. και Πετρίδου Β. (2017), Οικοτουρισμός και Τουριστική Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών: Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ στην περιοχή του Όρους Βέρνον, ανακτήθηκε στις 15/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα:
http://mirc.ntua.gr/6th_conference/presentations/1_main_sessions/6th_session/PR_ΟΚΟΠΙΟΥ%20D%20-%20TSELENTIS%20S%20-%20GEORGIADIS%20L%20-%20BOUSBOURAW%20D%20PETRIDOU%20V.pdf
- Σιάρδος Γ. (2009), Μεθοδολογία Κοινωνιολογικής Έρευνας, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη
- Σκάγιαννης, Π. (2004), «Εναλλακτικός τουρισμός και τουρισμός εμπειριών», Στο Αντωνόπουλος Ι., Λαγόπουλος ΑΦ., και Σκάγιαννης Π. (επιμ.), Πήλιο και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, ανακτήθηκε στις 16/6/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα:
<http://www.prd.uth.gr/uploads/publications/2004/4a0a4499ab72092f70096b2af6e37f4b444d10de.pdf>
- Σκαπαριώτου-Σωτηριάδου Μ. (2004), Πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι έλξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο αρχιτέκτονας κι ο ρόλος του, ο αγροτουρισμός κι οι δυνατότητες εφαρμογής του στον Νομό Ροδόπης, Διεθνές Συνέδριο Πολιτιστικό περιβάλλον και τουρισμός "CULTURAL ENVIRONMENT AND TOURISM: THE ROLE OF THE ARCHITECT", Καβάλα 20-23 Σεπτεμβρίου 2001, Τεχνικά Χρονικά
- Σπιλάνης Ι. και Βαγιάννη Λ. (2017), Βιώσιμος Τουρισμός και Φέρουσα Ικανότητα, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ανακτήθηκε στις 27/5/2017 από την διαδικτυακή σελίδα:
http://www1.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/TEL_DIMOSI/WWF%20Spilanis%20Vagianni.pdf

- Σταυρινούδης Θ. και Φαρσάρη Ι. (2009), Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού, Κεφάλαιο 6^ο: Ο Ρόλος και η Συνεισφορά των Τοπικών και Περιφερειακών και Εθνικών Φορέων και Οργανισμών, Εκδόσεις INTERBOOKS
- Συμεού Λ. (2006), Εγκυρότητα και Αξιοπιστία στην Ποιοτική Έρευνα: Το Παράδειγμα Μίας Έρευνας για τη Συνεργασία Σχολείου-Οικογένειας, 9^ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου 2-3 Ιουνίου 2006, Η Σύγχρονη Εκπαιδευτική Έρευνα στην Κύπρο: Προτεραιότητες και Προοπτικές, ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από την διαδικτυακή σελίδα: http://www.pek.org.cy/Proceedings_2006/10.%20Kefalaio%2010%20Ekpaideftiki%20erevna/10.4.%20L.%20Symeou.pdf
- Ταμουτσέλη Κ. (2009), Εκπαίδευση για Βιώσιμο Τουρισμό-Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες-Τουρισμός και Περιβάλλον, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχανών ανακτήθηκε στις 25/5/2017 από την διαδικτυακή σελίδα: <http://www.env-edu.gr/Documents/files/Books/Sustainable%20tourism.pdf>
- Ταρασλιάς Κ. (2005), Τουρισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Γενική Συνέλευση Δικτύου Ελλήνων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης, ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από την διαδικτυακή σελίδα: http://www.inioxos.gr/abc/downloads/tarasliakonstantino_rhodos_greece.pdf
- Τσιώλης Γ. (2014), Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα, Εκδόσεις Κρητική
- Χασάνδρα, Μ. & Γούδας, Μ. (2004). Κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας στην ποιοτική-ερμηνευτική έρευνα, Τόμ.: 2, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σ.: 31-47, ανακτήθηκε στις 3/8/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: http://lab.pe.uth.gr/psych/images/stories/pdf/various/kritiria_egyrotitas_kai_aksiopistias_stin_poiotiki_erevna.pdf
- Ψυχάρης Ι. και Σιμάτου Ε. (2003), Η οργάνωση της δημόσιας διοίκησης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα, Σειρά ερευνητικών εργασιών, Τ.: 9 (29), σ.: 645684, ανακτήθηκε στις 5/5/2017 από τη διαδικτυακή σελίδα: http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2003/uth-prd-dp-2003-29_gr.pdf

Ξενογλωσση

- Connell J., Page S. and Bentley T. (2009), Towards sustainable tourism planning in New Zealand: Monitoring local government planning under the Resource Management Act, Tourism Management Vol.: 30, p.: 867-877

- Creswell, J.W. (2009). Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Los Angeles: Sage Publications, Inc.
- Dredge D. (2010), Local Government Tourism Planning and Policymaking in New South Wales: Institutional Development and Historical Legacies, ISSN: 1368-3500, (Print) 1747-7603, (Online) Journal homepage: <http://www.tandfonline.com/loi/rcit20>
- Ishikawa N. and Fukushige M. (2007), Who expects the municipalities to take the initiative in tourism development? Residents' attitudes of Amami Oshima Island in Japan, Tourism Management, Vol.: 28 , p.:461-475
- Lundberg E. (2017), The importance of tourism impacts for different local resident groups: A case study of a Swedish seaside destination, Journal of Destination Marketing & Management, Vol.: 6, p.: 46-55
- Schalkwyk M. (2005), The Role of Local Government in Tourism: Local Government Perspective, προσπελάστηκε από την διαδικτυακή σελίδα <https://www.tourism.gov.za/CurrentProjects/Documents/The%20role%20of%20Local%20Government%20in%20Tourism%20SALGA%20XG.pdf>, στις 26/6/2017
- Nunkoo R. (2015), Tourism development and trust in local government, Tourism Management, Vol.: 46 , p.: 623-634
- Rigall-I-Torrent R. (2008), Sustainable development in tourism municipalities: The role of public goods, Tourism Management, Vol.: 29, p.: 883-897
- Wilfred M. and Manuel V. (2015), The impact of government failure on tourism in the Philippines, Transport Policy, Vol.: 43, p.:11-22

Ηλεκτρονικές Πηγές

- http://www.grde.eu/el/dgv/jahresversammlung/dgv5/Study-Touren_Werkstattgespraeche_GR.pdf
- <http://www.pedramas.eu/index.php/el/menu-perifereia/menu-armodiotites-perifereias/menu-geniki-anaptixis.html>
- <http://www.xanthipress.gr/wp-content/uploads/2012/06/epixeirisiako.pdf>
- <http://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous>
- <http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/3214/Pattas%202.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2340&langId=el>
- https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5820/3/02_chapter_03.pdf
- <http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/armodiotites.doc>
- <http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2014/07/SETE-Report.pdf>
- <http://www.dimos-dramas.gr>
- <https://soshalkidiki.files.wordpress.com/2012/11/cf84ceb5ceb9.pdf>
- http://www.grhotels.gr/GR/xee/ITEP/DocLib2/%CE%97%20%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%20%CF%84%CE%BF%CF%85%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%20%CE%A4%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1/12_%CE%9A%CE%95%CE%A6%CE%91%CE%9B%CE%91%CE%99%CE%9F_03.pdf

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο

- Ποιος είναι ο σημαντικότερος ρόλος/αρμοδιότητες του Δήμου/Περιφέρειας σε ότι αφορά την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής;
- Συνηθίζεται ο Δήμος/Περιφέρεια να ακολουθεί τον Εθνικό Στρατηγικό Σχεδιασμό για τον Τουρισμό;
- Πιστεύεται πως υπάρχει μία υγιής συνεργασία ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δευτέρου βαθμού σε θέματα που αφορούν τον τουρισμό;
- Πιστεύεται πως μεταφέρεται το σύνολο των απαραίτητων πληροφοριών προς τον κρατικό μηχανισμό, ώστε να συμπεριλαμβάνονται οι τοπικές τουριστικές ιδιαιτερότητες στον εθνικό στρατηγικό σχεδιασμό για τον τουρισμό;
- Σε ποια κατεύθυνση οδηγείται η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής σας (Βιώσιμου-Εναλλακτικού τουρισμού ή μαζικού τουρισμού);
- Ποιοι τουριστική πόροι εκμεταλλεύονται στην περιοχή σας;
- Ποιες μορφές του τουρισμού έχουν επιλεγεί ώστε να προωθηθεί η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής τους;
- Ποιες είναι οι σημαντικότερες ενέργειες που έχουν υλοποιηθεί μέχρι στιγμής από φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την ανάπτυξη του τουρισμού;
- Ποια τα οφέλη που έχουν προκύψει μέχρι σήμερα από της δράσεις που υποστηρίζουν την τουριστική πρόοδο;
- Υπάρχει ουσιαστική επικοινωνία ανάμεσα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με τον τουρισμό, με σκοπό να επιτυγχάνονται συνολικά οι τουριστικοί στόχοι;